

Oligarquia, fiscalitat i règim municipal al món urbà de la Catalunya medieval (Cervera entre 1026 i 1430)

Max Turull i Rubinat

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**OLIGARQUIA, FISCALITAT I REGIM MUNICIPAL AL MON
URBA DE LA CATALUNYA MEDIEVAL (CERVERA ENTRE
1026 I 1430).**

Max TURULL I RUBINAT

**Tesi Doctoral dirigida pel
Dr. Manuel RIU I RIU**

**Departament d'Història Medieval,
Paleografia i Diplomàtica.
Facultat de Geografia i Història**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Barcelona, juny de 1989.

En general, doncs, són els mercaders els qui inverteixen els seus capitals en una activitat que els pot ser rendible econòmicament. Dels nostres quadres hem de deduir que, com a mínim, els mercaders certerins del segle XIV eren un grup social econòmicament potent i amb capitals invertits de forma productiva, a la inversa del que passava amb la compra de censals i violaris amb capitals immobilitzats (142).

Observem uns quants casos que un sol mercader o dos desembossen quantitats significatives de diner: la imposició del vi de 1372; la de 1376; la carn també de 1372, 1383, 1389 i 1395; la flequera de 1370 i 1384, etc... En un altre moment tindrem ocasió de referir-nos de forma particular a aquells individus més opulents segons la quantitat desembossada per l'arrendament.

VI: total 79 (FIGURA 88)

mercaders	52	65,8%
savis	1	1,2%
notaris	2	2,4%
?	17	21,5%
corredor	1	1,2%
pell	3	3,7%
apotecari	2	2,4%
Senyor	1	1,2%
	79	99,4%

CARN. total 52 (FIGURA 89)

mercaders	29	55,7%
savis	2	3,8%
notaris	3	5,7%
?	13	25,0%
carnicers	2	3,8%
pell	1	1,9%
Senyors	2	3,8%
	52	99,7%

142 El comportament invers i l'actitud rendista dels mercaders vam començar a estudiar-lo a Max TURULL "La relació de Cervera amb el seu entorn a partir de la venda de censals i violaris (segle XIV)" Actes del IIon Colloqui d'Història Agrària (Barcelona, 1986, en premsa)

SAFRA: total 62 (FIGURA 90)

mercaders	44	70,9%
notaris	4	6,4%
apotecari	1	1,6%
pell	2	3,2%
corredor	1	1,6%
?	10	<u>16,1%</u>
	62	99,8%

PES MOLINS total 72 (FIGURA 91)

mercaders	35	48,6%
savi	1	1,3%
notari	1	1,3%
?	27	37,5%
pell	2	2,7%
carnicer	1	1,3%
apotecari	1	1,3%
medicina	2	2,7%
espacer	1	1,3%
mestre	1	<u>1,3%</u>
	72	99,3%

D'altra banda, també cal adonar-se com ja havíem comentat, que a partir aproximadament de 1372 les imposicions es venen per un any sencer. Per tant, la suma i el potencial econòmic bàsic es triplicava automàticament la qual cosa suposava una selecció en els individus que podien accedir amb solvència a arrendar alguna imposició. En contra del que calia esperar, paral·lelament disminueix la tendència a associar-se per comprar, plegats, les imposicions més cares. No és fins 1363 que trobem les associacions de mercaders més nombroses de tres, quatre, i fins i tot deu individus (la del vi de 1355, de maig a juliol). En canvi, després de 1372 es venen a un any i sovint apareix un sol comprador amb un bon potencial econòmic, capaç de pagar allò i més que abans pagaven entre uns quants.

També cal indicar la presència mínima però de petits senyors feudals que esmerçaven part del seu diner en aquesta activitat econòmica purament urbana i comercial i pròpia dels

mercaders. Un incipient canvi de mentalitat ja deuria deixar-se entreveure en algun membre de la societat feudal (143).

Però referint-nos a les quatre principals imposicions, el pes dels mercaders no va ser sempre homogeni:

% de mercaders entre els compradors de les imposicions del vi, carn, flequeria i safrà:

any	%
1337.....	85,7
1354.....	66,6
1355.....	69,7
1356.....	50,0
1360.....	84,3
1362.....	45,4
1363.....	46,4
1372.....	71,4
1373.....	54,5
1375.....	66,6
1376.....	71,4
1378.....	100,0
1379.....	33,3
1380.....	50,0
1381.....	63,6
1383.....	54,5
1384.....	40,0
1385.....	33,3
1389.....	50,0
1395.....	50,0

Tot i no vislumbrar-se una tendència molt marcada i nítida, sembla percebre's que la influència dels mercaders va minvar sensiblement de 1379 en endavant. En dues ocasions sols eren mercaders 1/3 part dels compradors de les imposicions; i en els altres anys -excepte 1381- el número de mercaders rondava la meitat. Això contrasta amb els alts percentatges d'anys enrera (1337, 85,7%; 1355, 69,7%; 1360, 84,3%, 1372, 71,4%; 1376, 71,4% i 1378, 100%).

Amb tot, és difícil d'establir una cronologia amb un període tan curt de temps. Això no obstant, a Barcelona sembla observar-se un fenomen semblant. En el període 1357-1358 els mercaders suposaven el 31,57% dels arrendadors de totes les imposicions. L'ur ascendència es palesa en el període següent, el de 1370-1375, quan arriben al 55,93%. A començaments del s. XV

143 El problema l'abordem més a fons mes endavant, quan tractem la venda de censals i violaris com a font de finançament municipal.

la importància dels mercaders barcelonins va disminuir dràsticament, i el seu percentatge es fixà al voltant del 30%. Paral·lelament d'altres oficis apareixen en el panorama de la compra de les Imposicions (144).

En el camp de les quatre Imposicions principals a Cervera, la diversitat professional també s'observa a finals del s. XIV. Fins 1378 només esporàdicament apareixen altres grups que no siguin mercaders o no identificats: alguns notaris i juristes, algun carnicer, i algun individu de la branca de la medicina. Després d'aquest moment la diversitat s'amplia -els de la pell, corredors, senyors, metres, espasers... i els no identificats també baixen en número.

Fixem-nos, per acabar, a quin grup social pertanyien aquells individus que van comprar més Imposicions o les arrendaven amb més regularitat, sense que això impliqui necessàriament desembossar les quantitats més altes, ja que aquestes es canalitzaven sovint en les quatre Imposicions que ja hem vist.

1. Guillem d'AGRAMUNTELL,	mercader
2. Francesc BABORES,	teixidor
3. Andreu CAVALERA,	mercader
4. Berenguer de CASTELLTORT,	mercader
5. Pere CASTELLET,	carnicer-mercader
6. Bernat CODONY,	corredor
7. Pere DAN,	notari
8. Ramon DAN,	sabater, cuirater
9. Pere GILABERT,	mercader
10. Bernat LLAURADOR,	mercader
11. Jaume LLOBET,	sabater
12. Guillem LAMBART,	mercader
13. Jaume MORAGUES,	?
14. Bernat MARTI,	?
15. Bernat MANRESA,	mercader
16. Jaume MOXO,	carnicer-mercader
17. Pere de MONTBRIO,	?
18. Bertoli MALLOL,	?
19. Arnau MIRO,	mercader
20. Bernat d'OSTALERS,	?
21. Jaume PORTELLA,	cavaller
22. Bernat PERACAMPS,	mercader
23. Pere ROCA,	sabater-teixidor
24. Ramon ROCAFORT,	mercader
25. Antoni SABATER,	?
26. Pere TALLADA,	mercader
27. Nicolau de VERGOS,	?

RESUM (145)

mercaders: 43'33%
? : 23'33%
sabater : 10'00%
notari : 3,33%
corredor : 3,33%
carnicer : 6'66%
teixidor : 6'66%
cavaller : 3'33%

Aquest llistat i el resum que l'acompanya no fan sinó confirmar el que veniem dient: la preponderància dels mercaders en tot l'àmbit de la compra de les Imposicions Sena molt interessant desvetllar la incògnita de saber qui eren aquells individus que no hem identificat, ja que en aquest cas suposen una porció força considerable. Dificilment es tractava de mercaders, notaris, justes, metges, ja que tots ells tenien molt conscient el seu estatus i no és corrent deixar d'anotar-ho en la documentació. Però no descartem aquesta possibilitat, ja que el nom d'un mateix individu apareix amb l'adscripció o no segons la documentació

En aquest llistat continua palesa la relativa importància del ram de la pell, del tèxtil i també dels notaris

3.1.7. Les Imposicions dins el sistema financer

La importància de les imposicions dins el pressupost va ser força irregular segons els anys. d'un 20% el 1356 es passava a un 70% el 1384. Malgrat que el promig del període és el 40%, no és un valor significatiu perquè és fruit de variants molt distanciades

L'arrendament del cobrament de les imposicions era un ingrés totalment net pel municipi que l'administrava amb total independència, tot i que esporàdicament l'autoritat reial va intentar incidir en la destinació d'una porció d'aquest ingrés municipal (140). L'únic risc possible era l'escassa solvència

145 Hi ha dos carnicers-mercaders i un sabater-teixidor doblement comptabilitzats. Amb aquesta precisió, el total d'adscripcions fictícies pel doble còmput es de trenta

140 L'any 1377 veïns de Cap Corral posseïen un document del rei segons el qual de l'import de les imposicions d'aquell any, el Consell havia de destinar 600 lliures per a l'obra del raval de Sant Antoni. Aquesta ingerència no va ser gens ben vista

d'alguns compradors. Per contra, les imposicions no garantien una quantitat regular, ja que aconseguir un arrendament més o menys productiu depenia sovint de factors aliens a la política del Consell. La conjuntura comercial, la seguretat pels camins, les perspectives de lucre dels mercaders...

Sia com sia, les imposicions suposaven una part molt important de les entrades del pressupost. Si contrastem el quadre del percentatge de les imposicions dins el pressupost amb els índex de les sumes anuals, ens adonem que no hi ha una relació calcada. Un augment del valor absolut del total d'imposicions podia trobar-se en un context en el que perdien importància respecte de tots els altres ingressos (el cas de 1385 i 1389).

La irregularitat en la importància de les imposicions també la trobem a Barcelona. BROUSSOLLE vincula aquesta pèrdua de pes relatiu amb una tendència a créixer el deute flotant. La venda de censals i violans, que ofena capital ràpid i en la quantitat precisada, va augmentar paulatinament i indica l'autor que sovint les imposicions, irregulars com esdevenia llur venda, servien per pagar les rendes generades pels censals (141) La relació de les imposicions amb altres mecanismes financers tindrem ocasió d'estudiar-la més endavant.

**EL PERCENTATGE QUE SUPOSEN LES IMPOSICIONS
DINS LA PARTIDA D'INGRESSOS DEL PRESSUPOST**

Any	CERVERA			BARCELONA	
	les de l'any en curs	any anterior (pendents)			
1377	29,2%				
1355	56,8%	13,9%	57%	1357	
1356	20,4%	1,9%		84%	1359
1360	40,6%			50%	1360
1372	46,9%	0,1%			
1373	26,5%	-			
1376	55,8%	3,6%			
1378	29,5%	1,0%			
1379	37,5%	6,3%			
1380	39,2%	-			
1381	40,1%	-			
1383	46,5%	-			
1384	69,8%	-			
1385	32,7%	-			
1389	30,7%		27%	1389	
			20%	1390	

pel Consell (AHCC Consells 1377, 23r, 27r)

141 BROUSSOLLE "Les Impositions municipales" 150-151

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL. CERVENA (1337-1395).

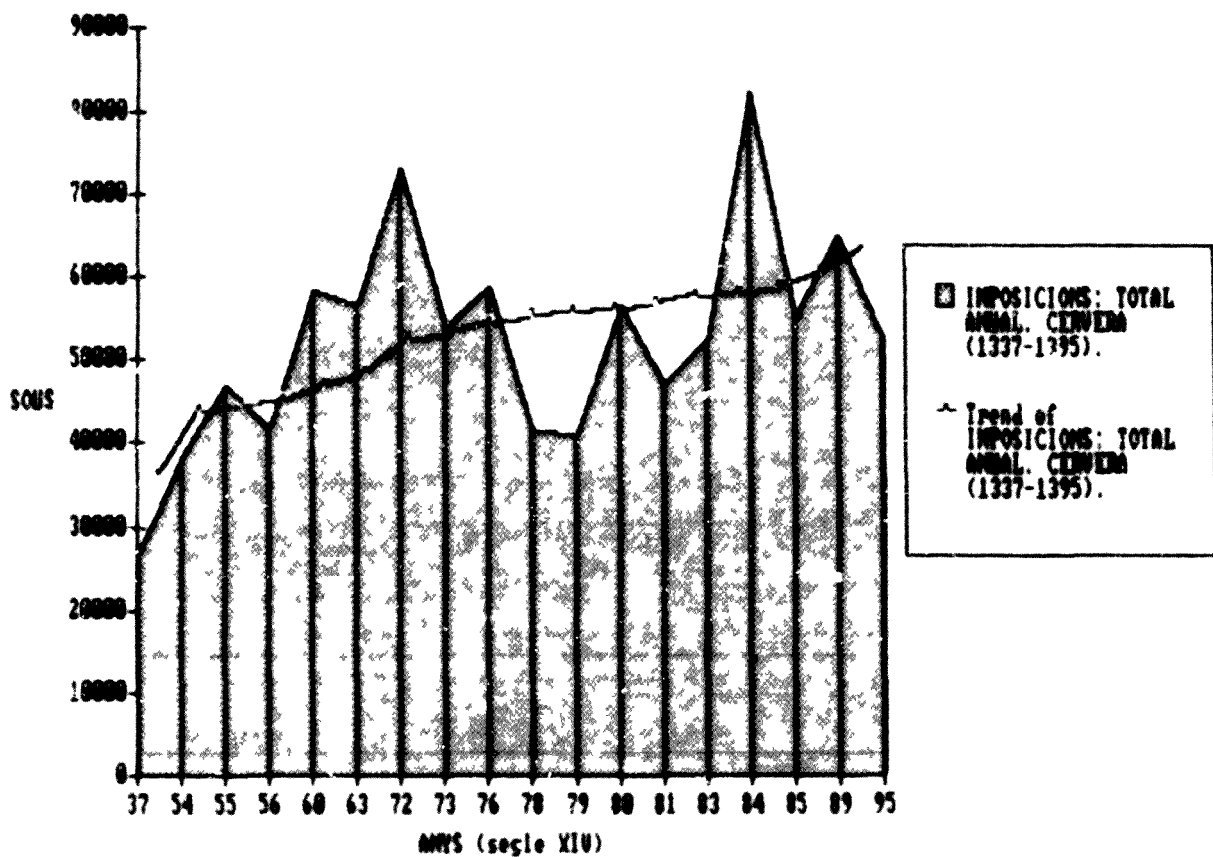

FIGURA 69

IMPOSICIONS: CARM, VI I FLEQUERIA RESPECTE DEL TOTAL ANUAL. CERVENA
(1337-1395).

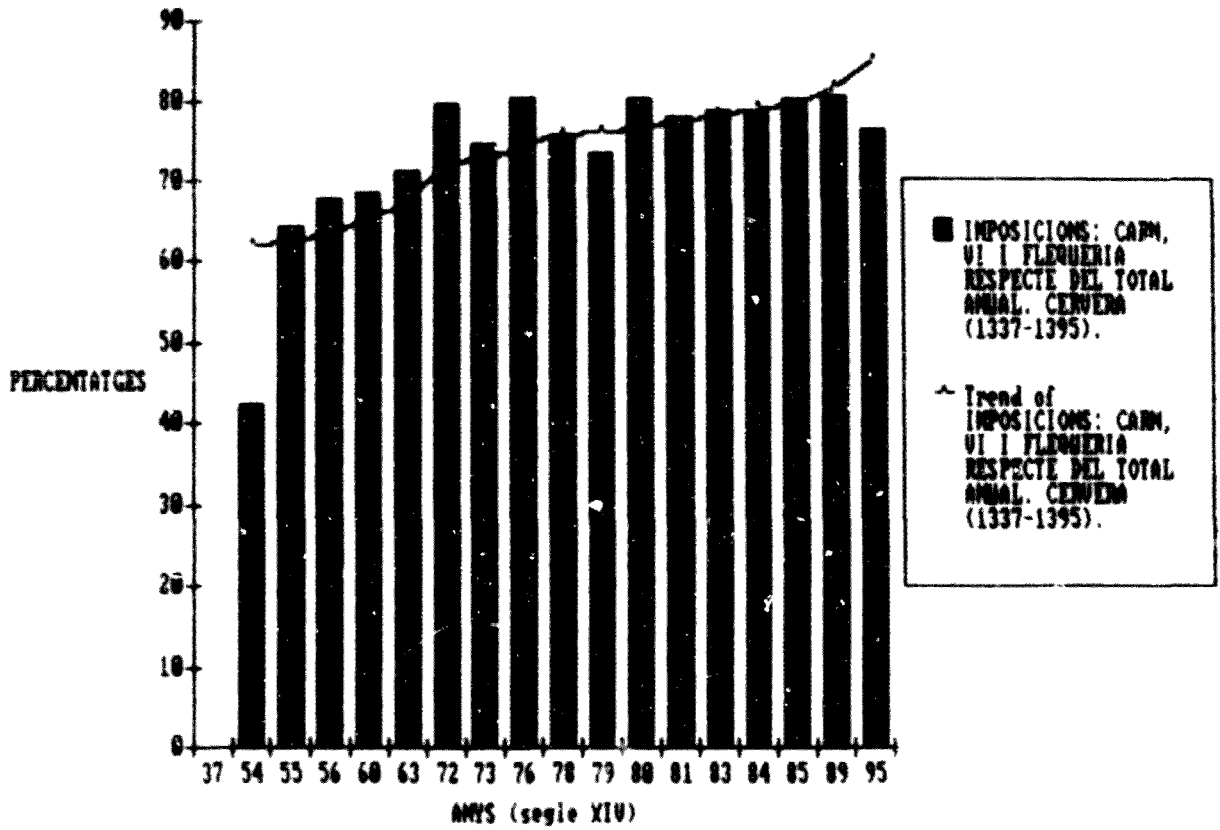

FIGURA 70

EVOLUCIO DE LES IMPOSICIONS: VI, CARN, FLEQUERIA I ALTRES.
 CENYER 1354-1395.

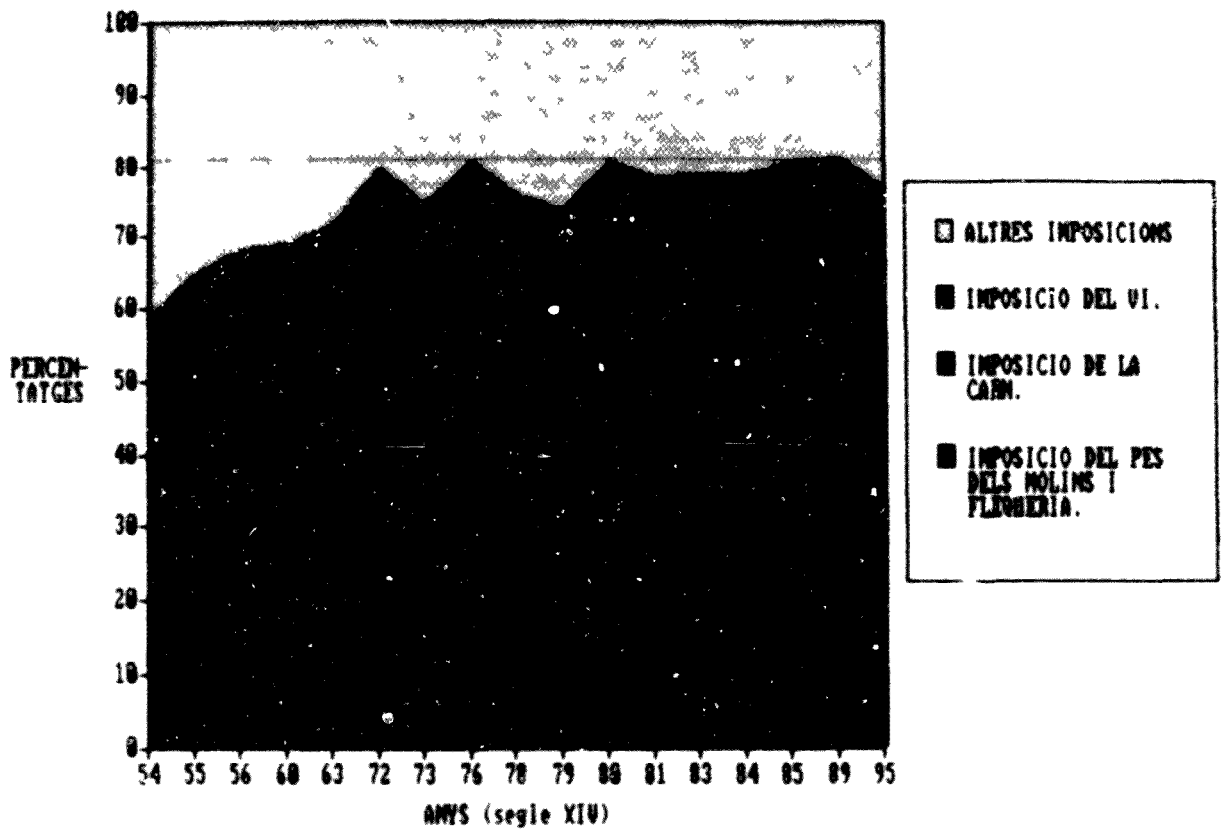

FIGURA 71

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DEL VI. CENVERA (1337-1395).

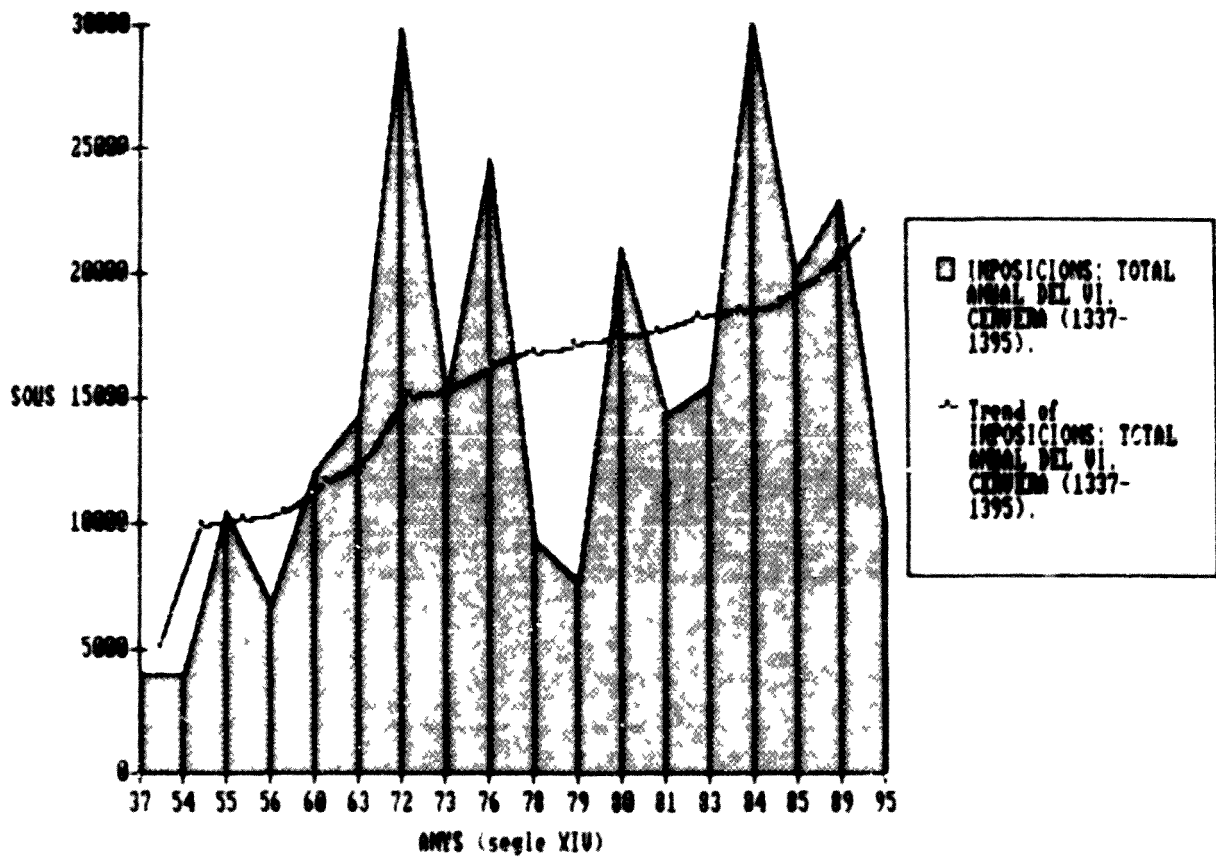

FIGURA 72

IMPOSICIONS: EL VI RESPECTE DEL TOTAL ANUAL. CERVENA (1337-1395).

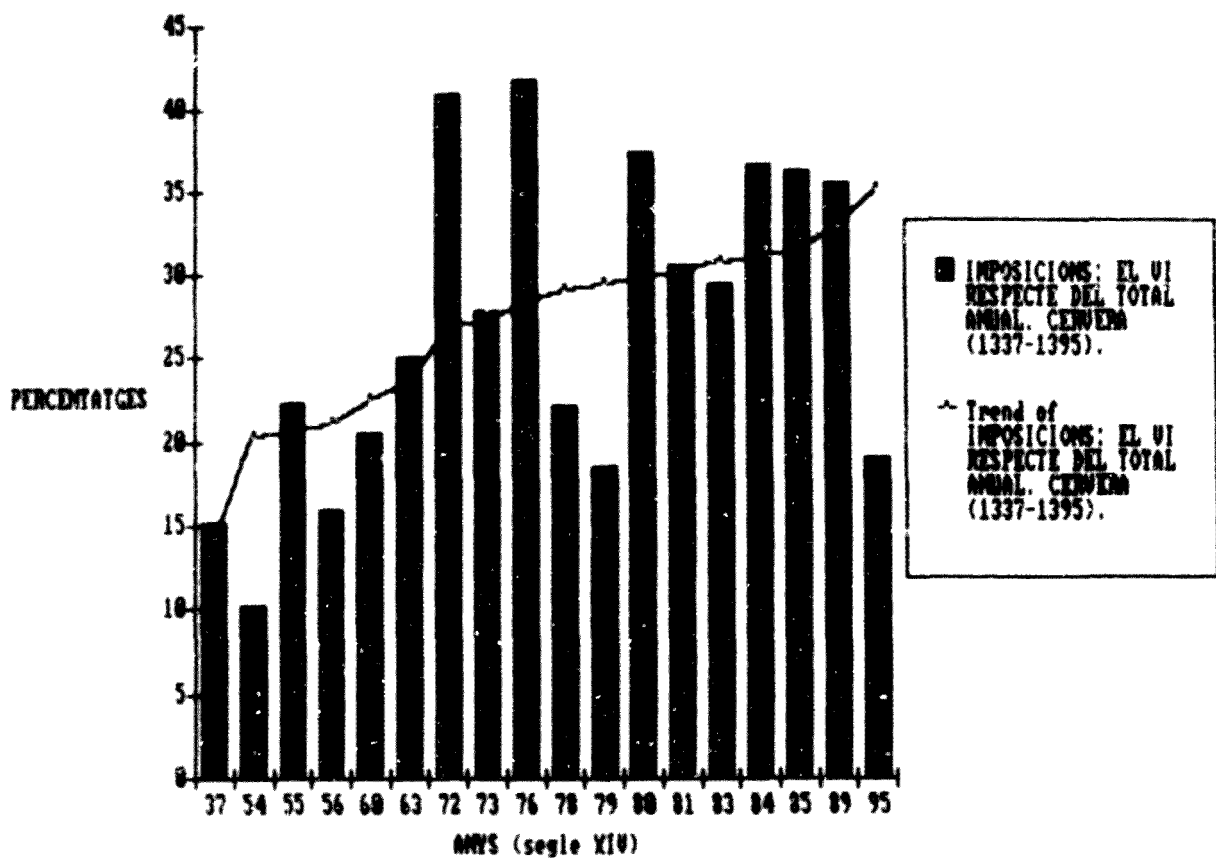

FIGURA 73

IMPOSICIONES: TOTAL ANUAL DE LA CARN. CERVENA (1337-1395).

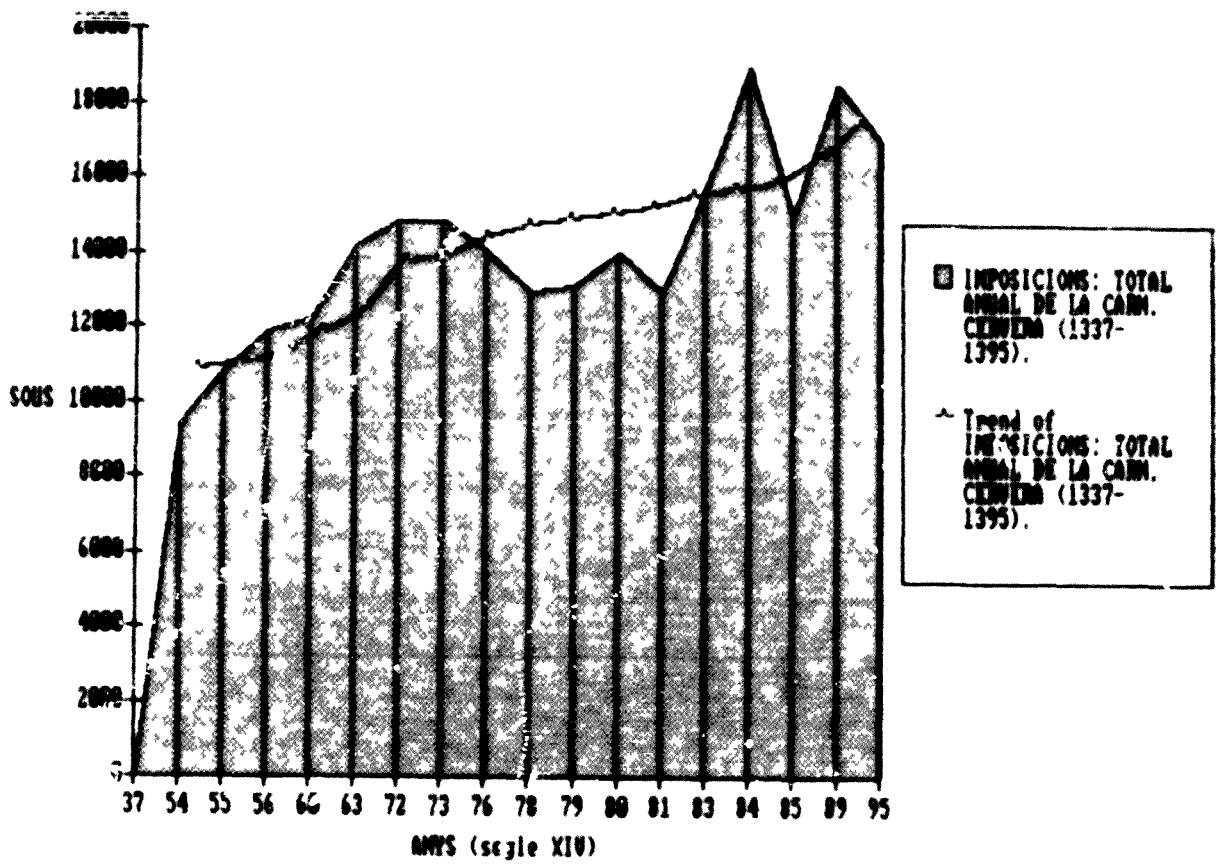

FIGURA 74

IMPOSICIONS: LA CARNI RESPECTE DEL TOTAL ANIMAL. CERVENA (1337-1395).

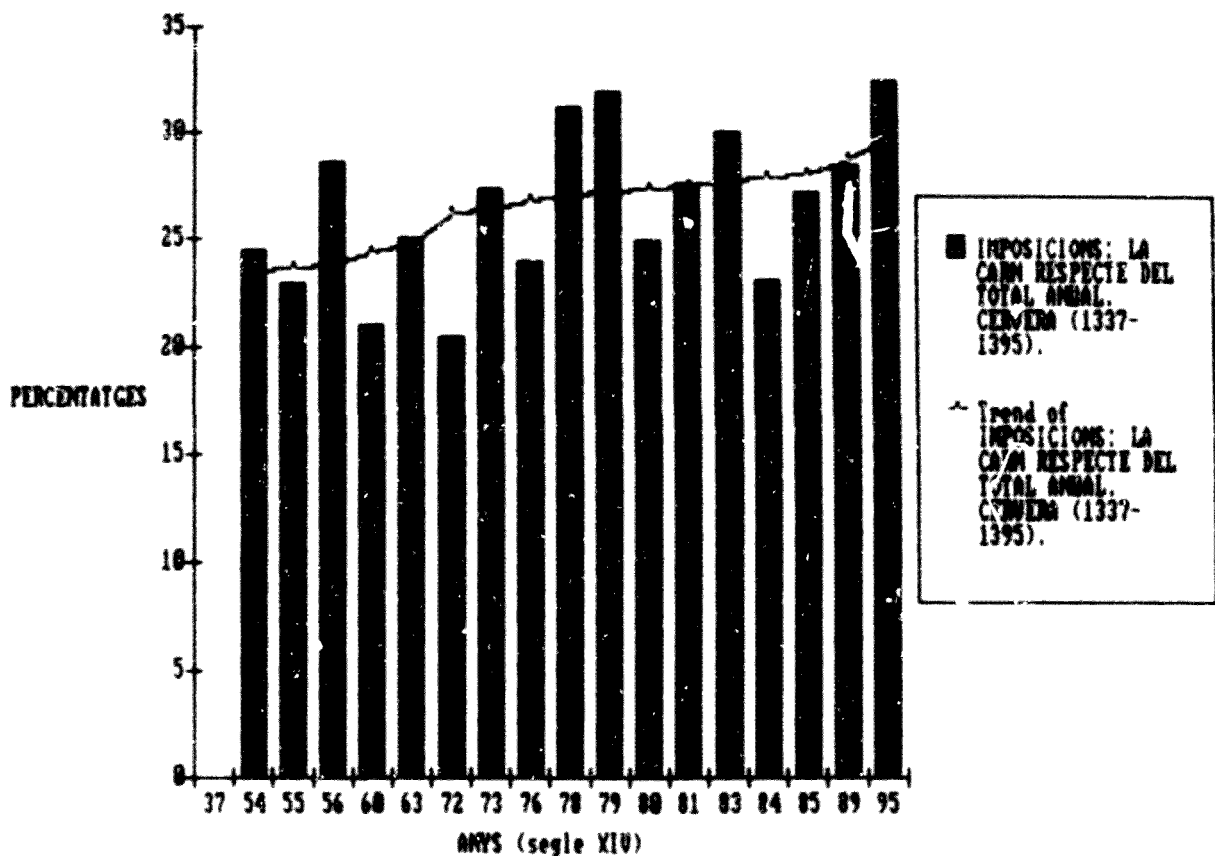

FIGURA 75

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DEL PES DELS MOLINS I FLEQUERIA. CENVERA
(1337-1395).

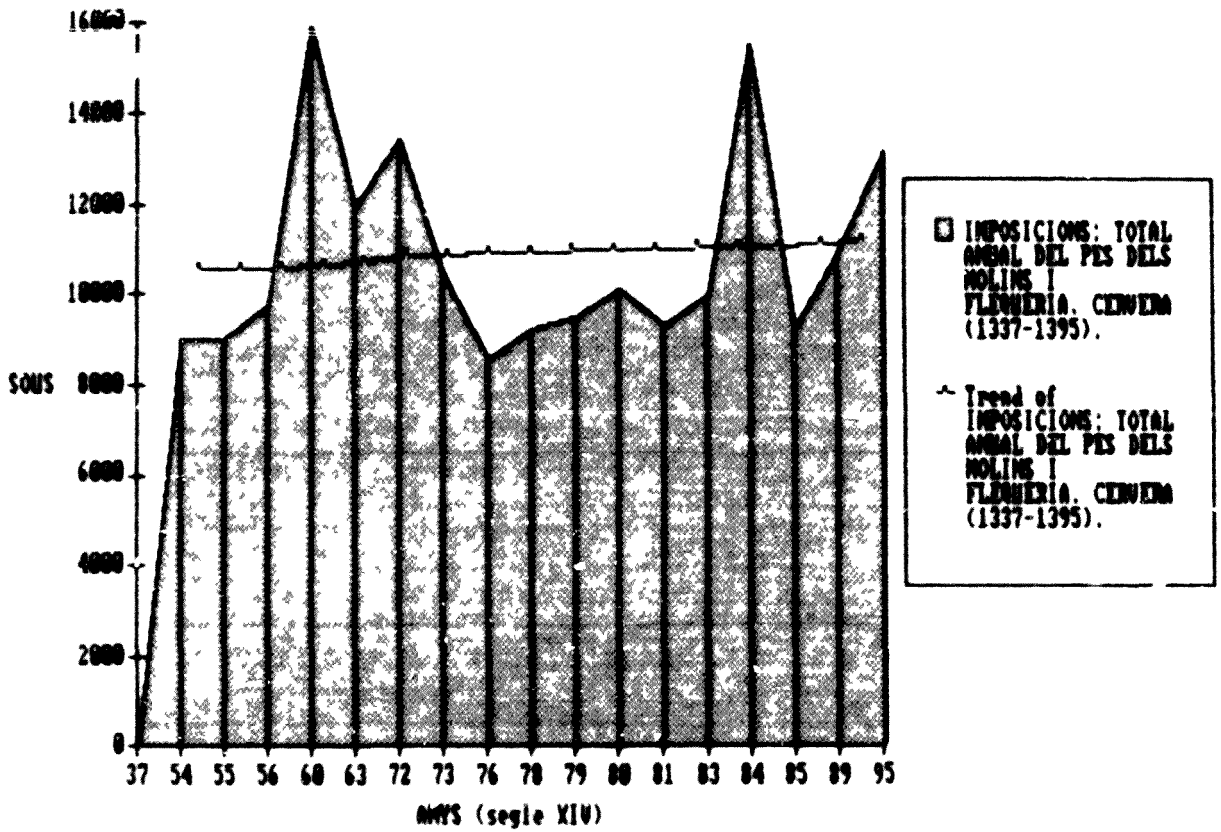

FIGURA 76

IMPOSICIONS: EL PES DEL MOLINS I LA FLEQUERIA RESPECTE DEL TOTAL ANUAL. CERVENA (1337-1395).

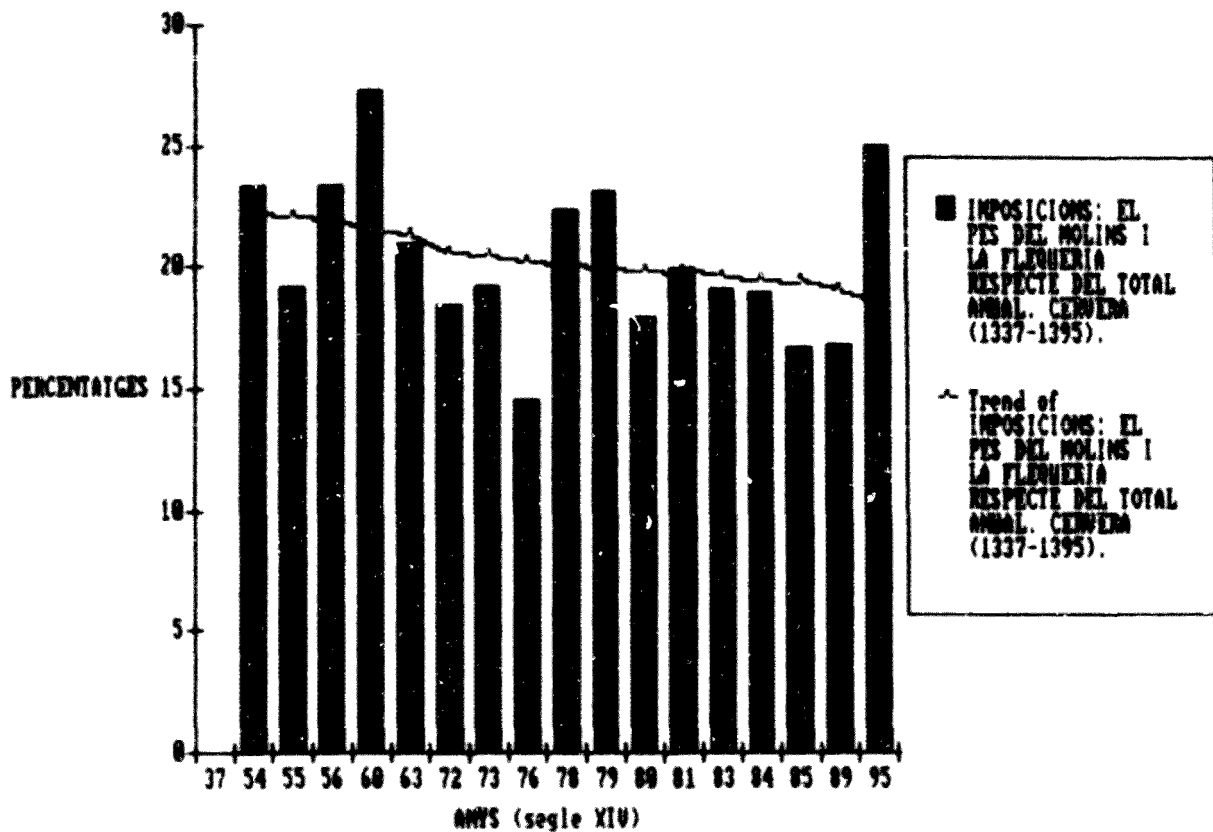

FIGURA 77

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DEL SAFRA. CENVERA (1337-1395).

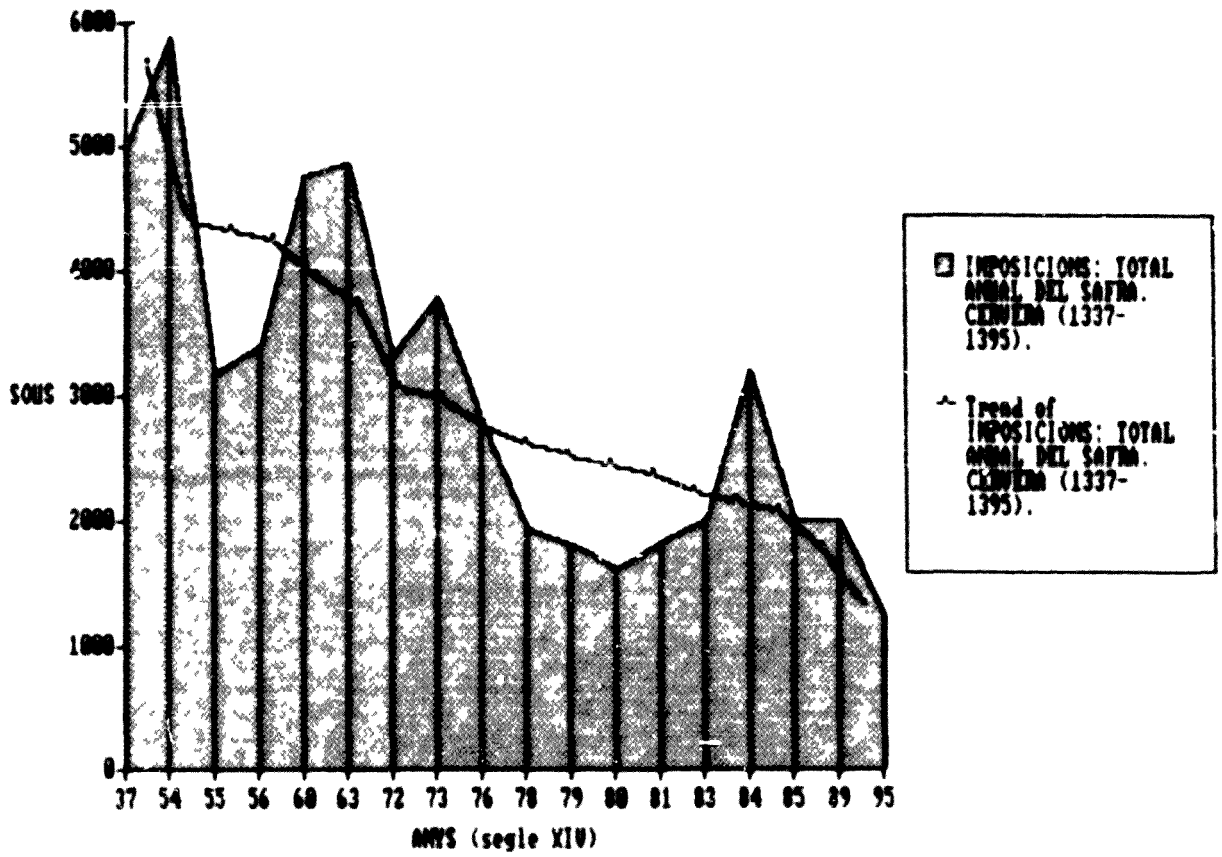

FIGURA 78

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DEL BLAY. CERVENA (1337-1395).

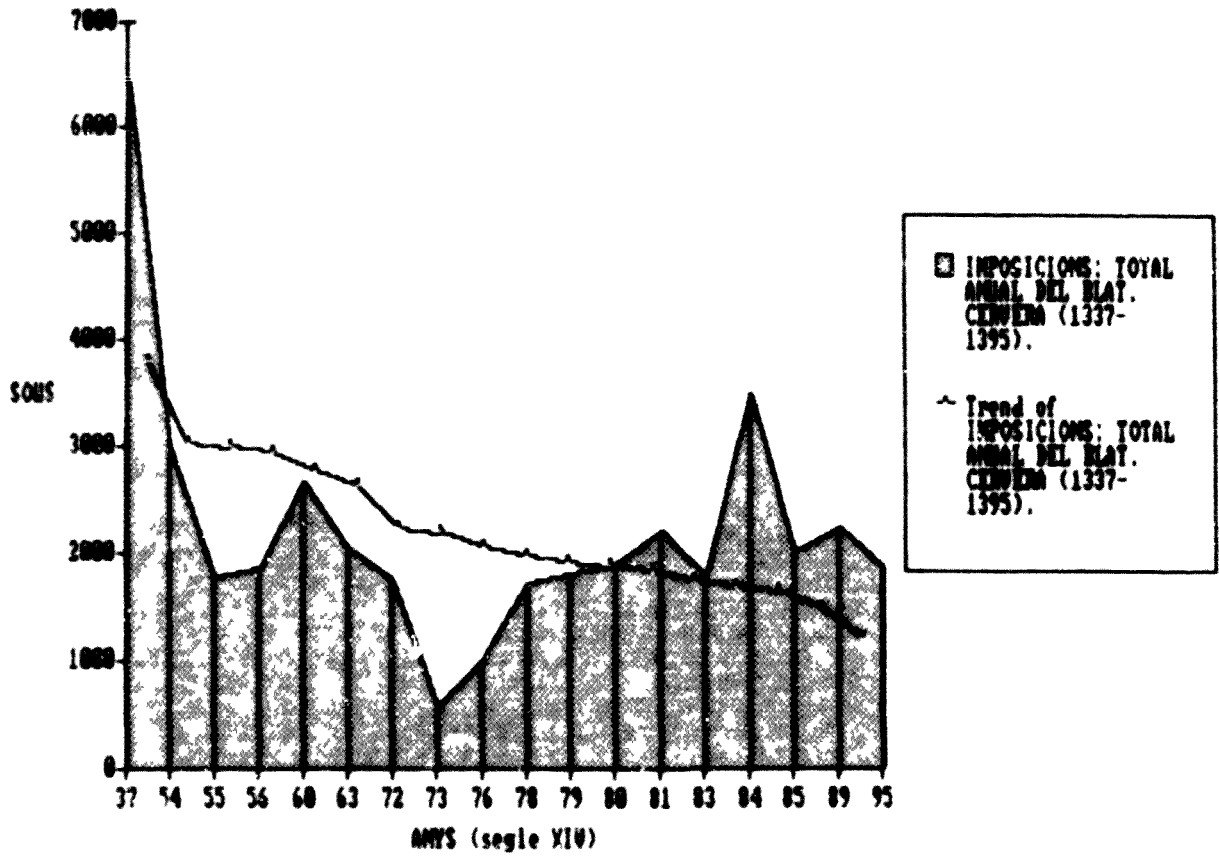

FIGURA 79

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DE LES BESTIES. CERVEDA (1337-1395).

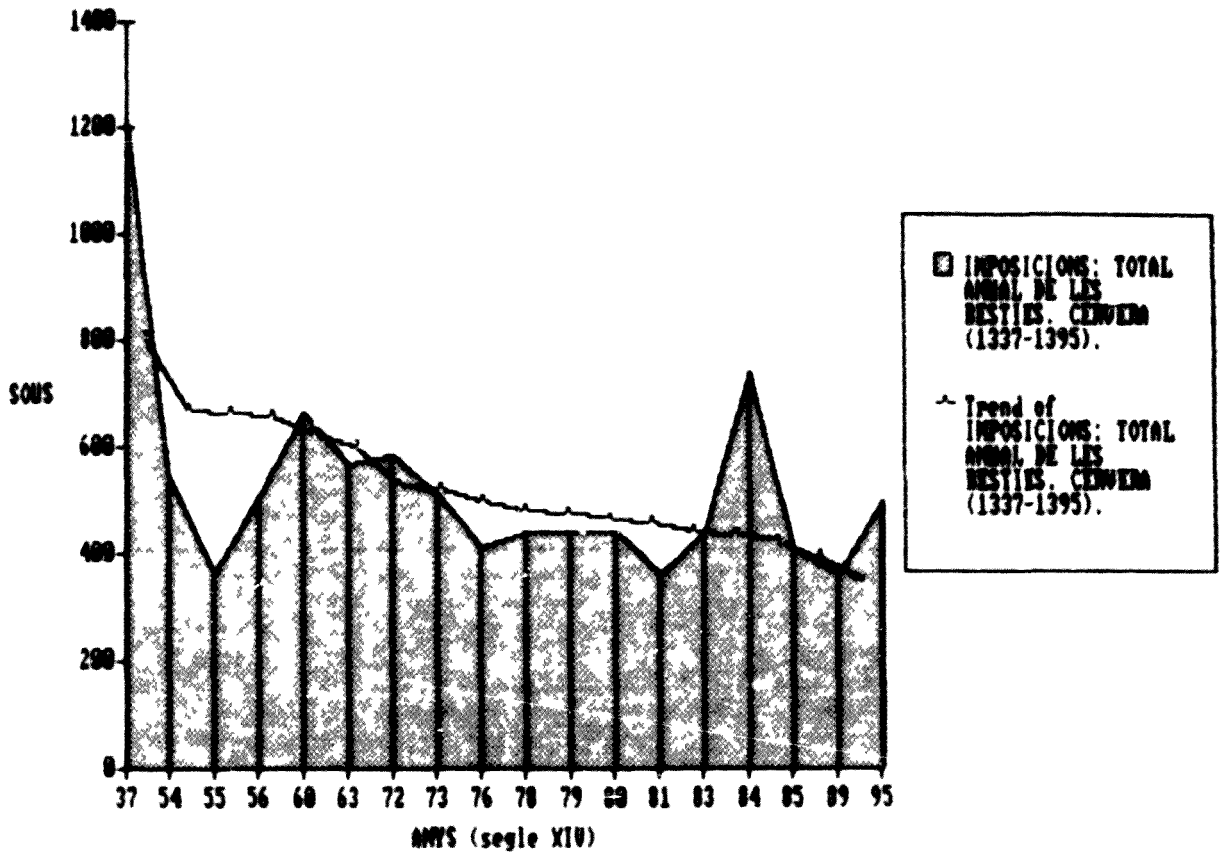

FIGURA 80

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DE LA LLANA I SARCILS. CENVERA (1337-1395).

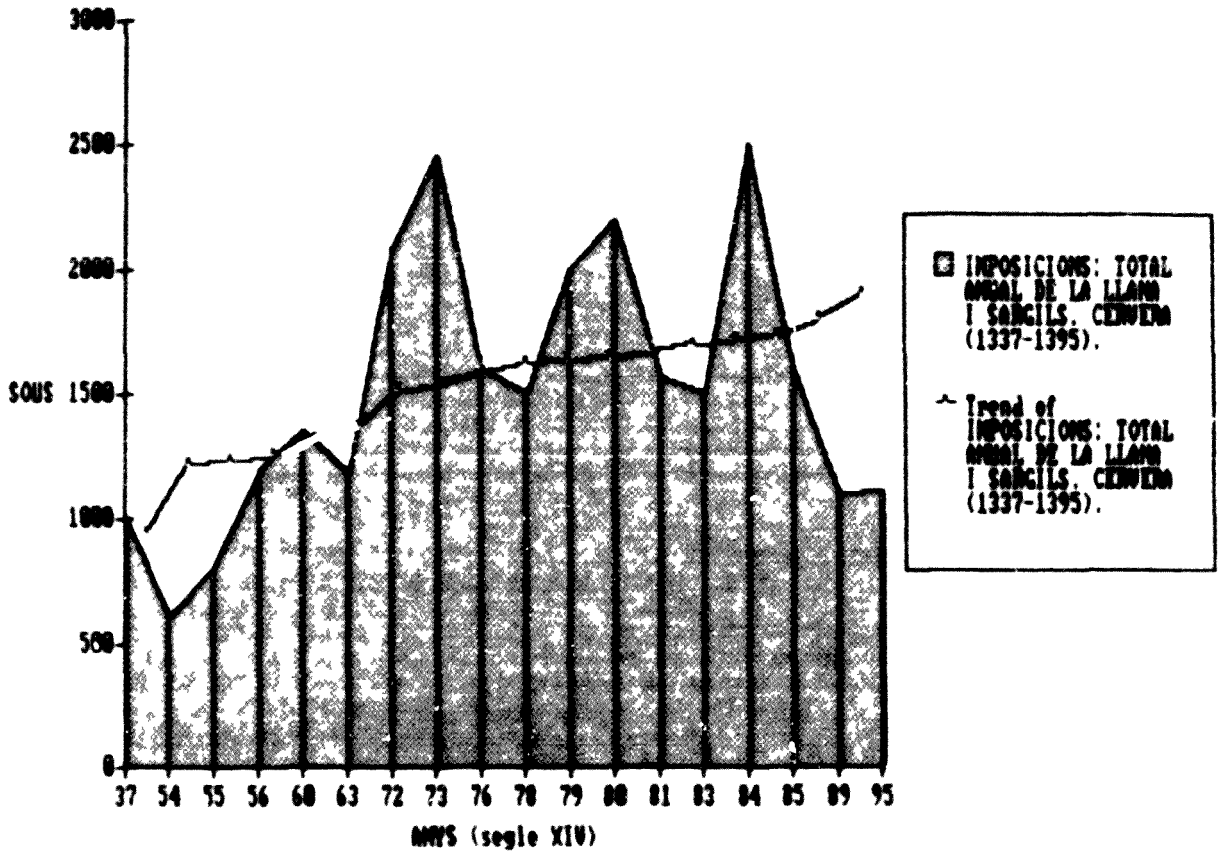
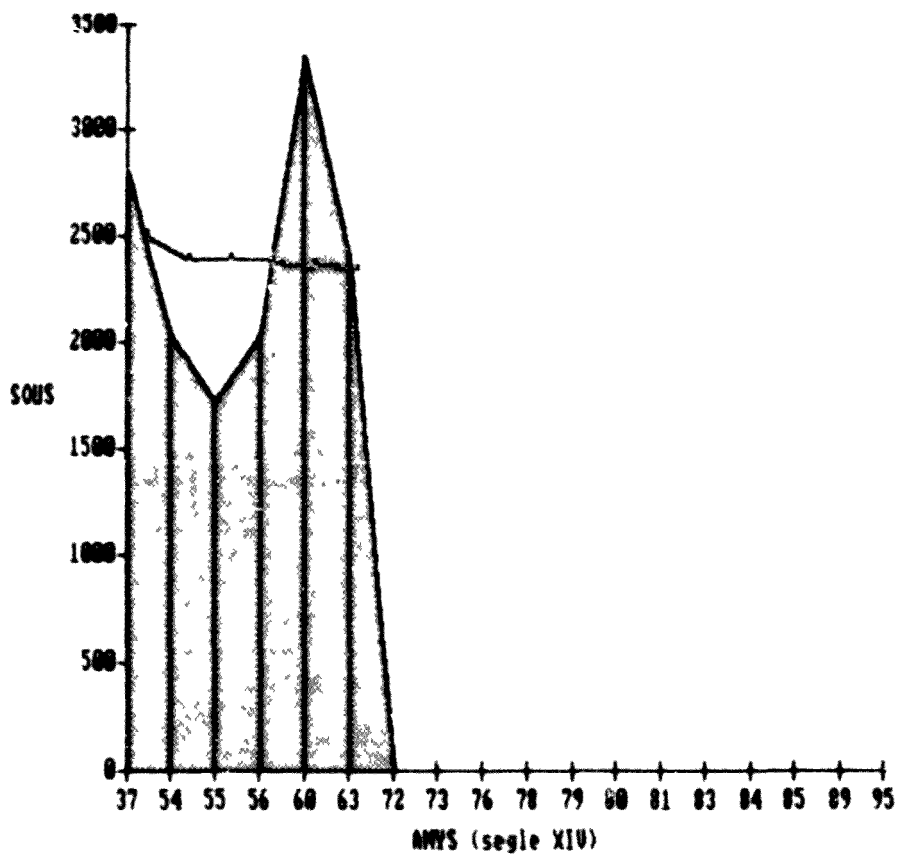

FIGURA 81

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DELS DRAPS. CERVENA (1337-1395).

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DELS DRAPS. CERVENA (1337-1395).
 ~ Trend of IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DELS DRAPS. CERVENA (1337-1395).

FIGURA 82

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DEL PEIX I LA PELLA, CERVENA (1337-1395).

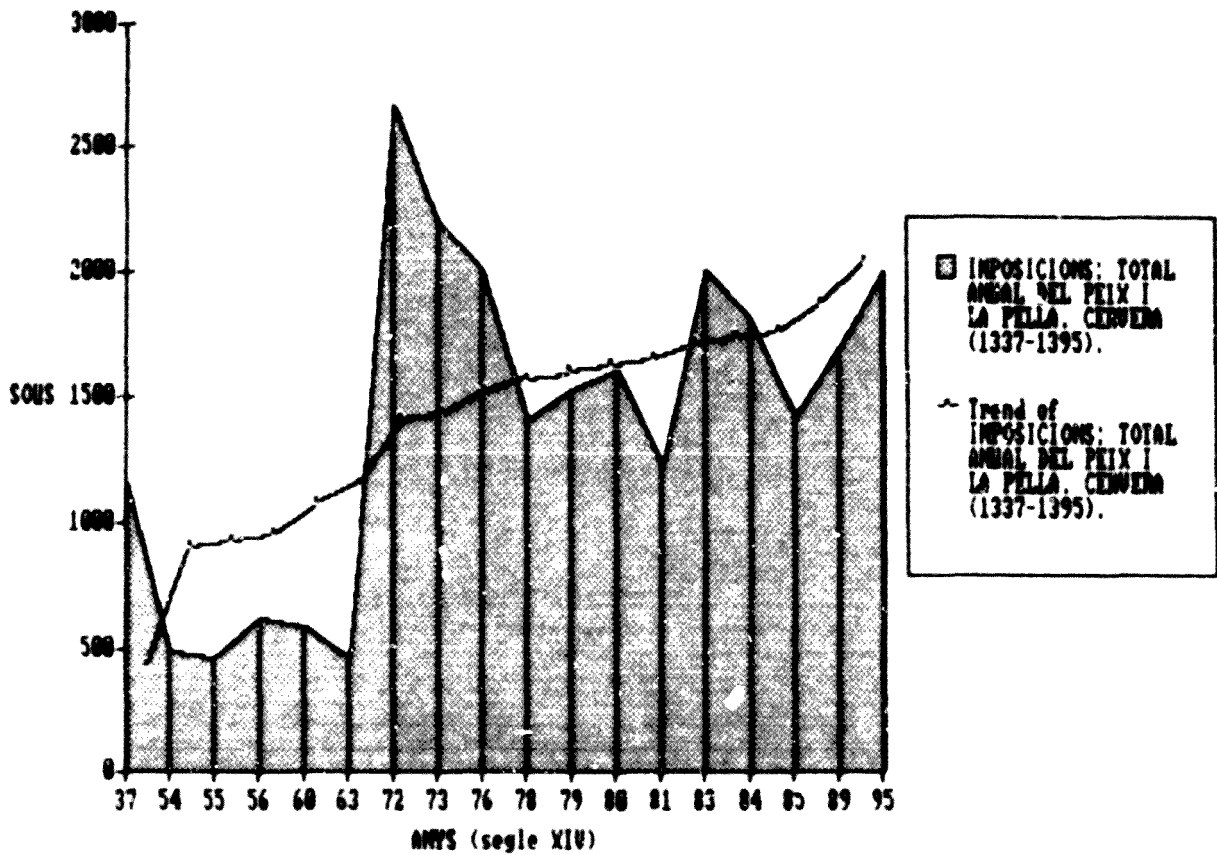

FIGURA 83

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DE LA PELLICERIA I BLANQUERIA. CERVENA (1337-1395).

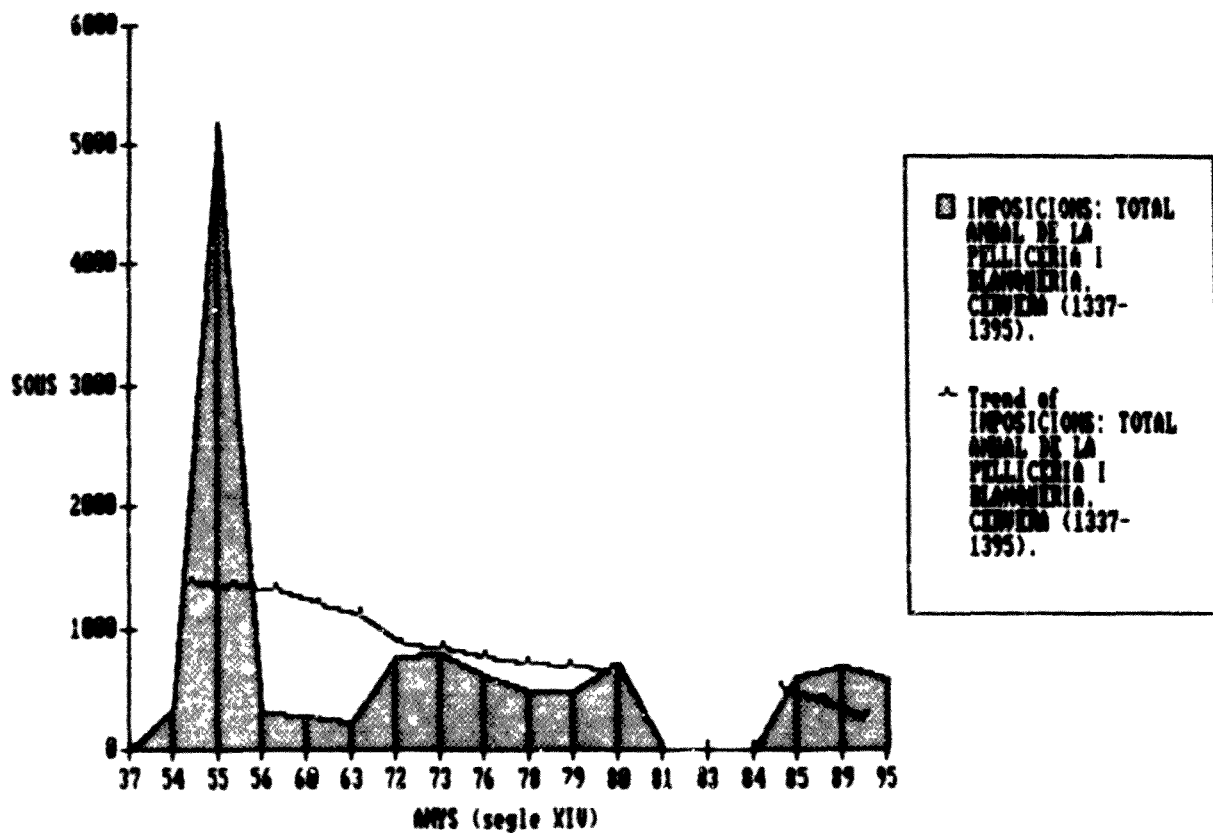

FIGURA 84

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DE LA SABATERIA I CUIRATERIA. CERVENA (1337-1395).

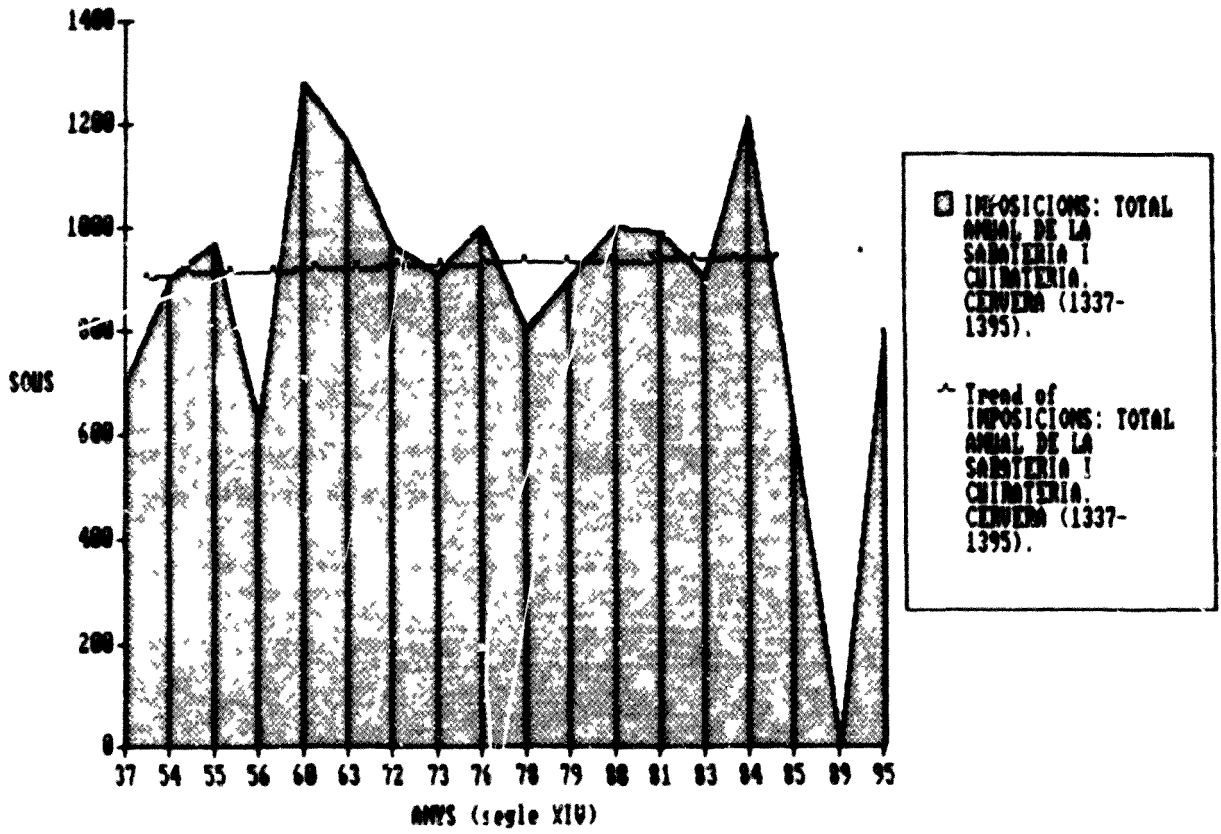

FIGURA 85

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DELS PORTALS. CERVENA (1337-1395).

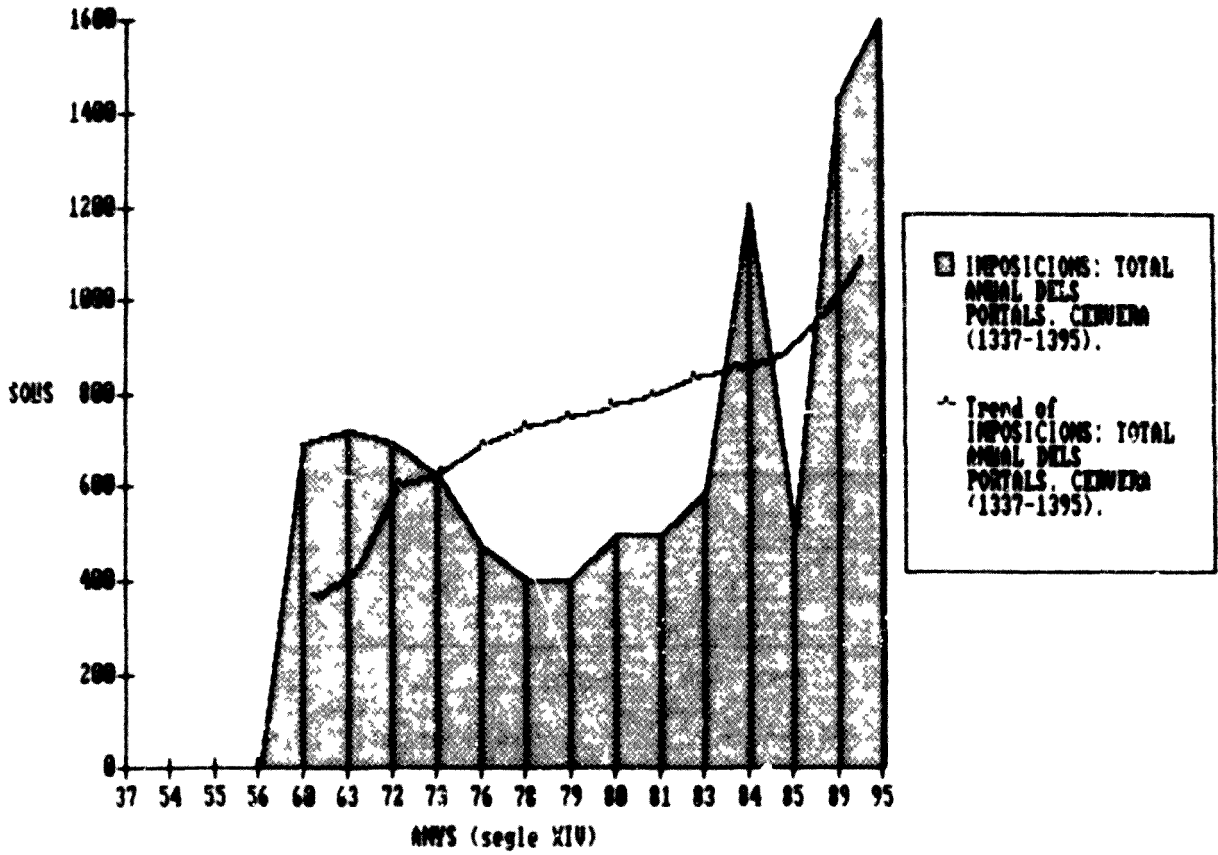

FIGURA 86

IMPOSICIONS: TOTAL ANUAL DEL "SITI". CERVENA (1337-1395).

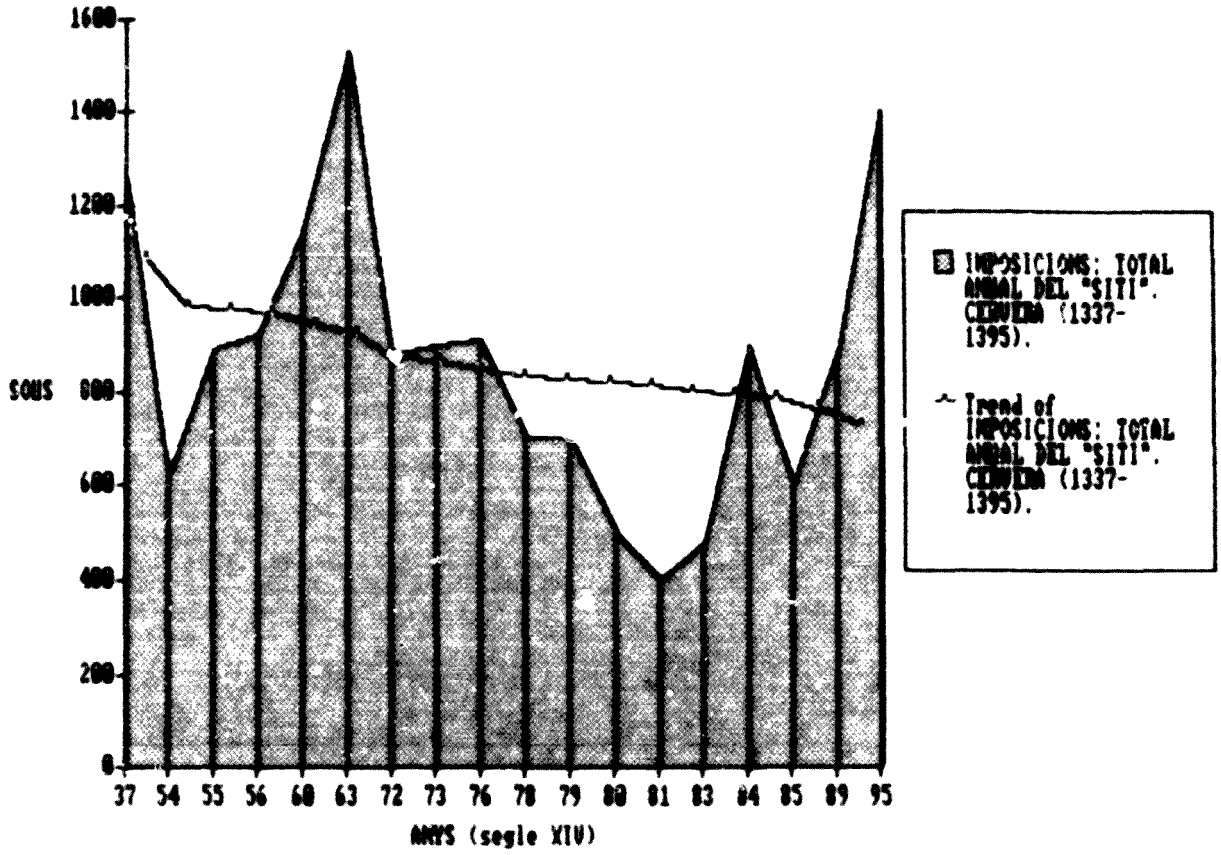

FIGURA 87

REPRESENTACIO PROFESSIONAL EN L'ARREJAMENT DE LES IMPOSICIONS:VI.
(Periode 1337-1395).

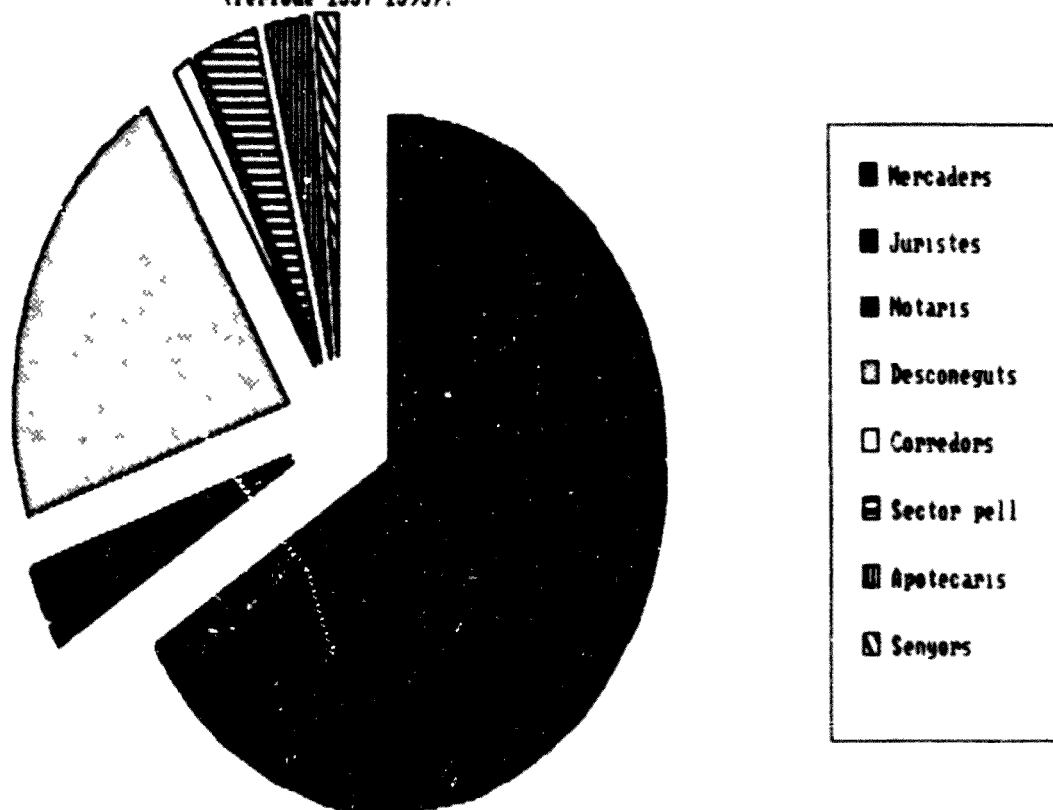

FIGURA 88

REPRESENTACIO PROFESSIONAL EN L'ARRENDAMENT DE LES IMPOSICIONS: CARRI.
(Període 1337-1395).

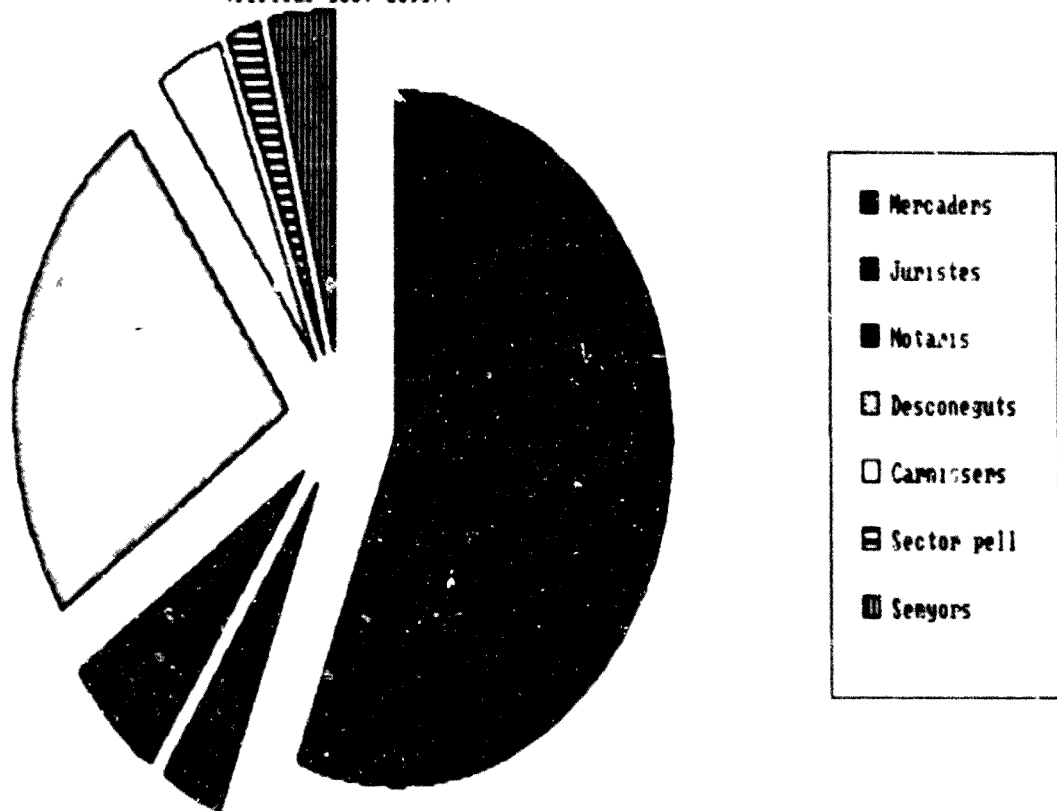

FIGURA 89

REPRESENTACIÓ PROFESSIONAL EN L'ARRINDAMENT DE LES IMPOSICIONS:SAFRA.
(Període 1337-1395).

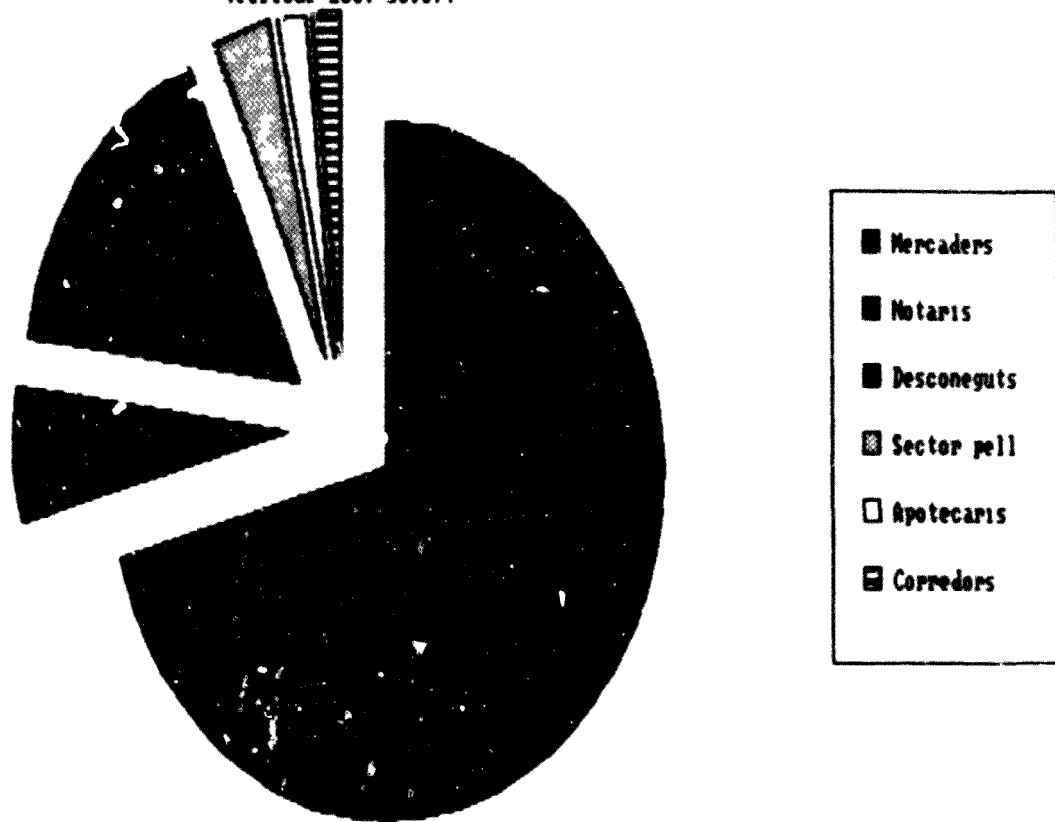

FIGURA 10

REPRESENTACIO PROFESSIONAL EN L'ARRIBAMENT DE LES IMPOSICIONS: PÉS
DELS MOLINS.
(Període 1337-1395).

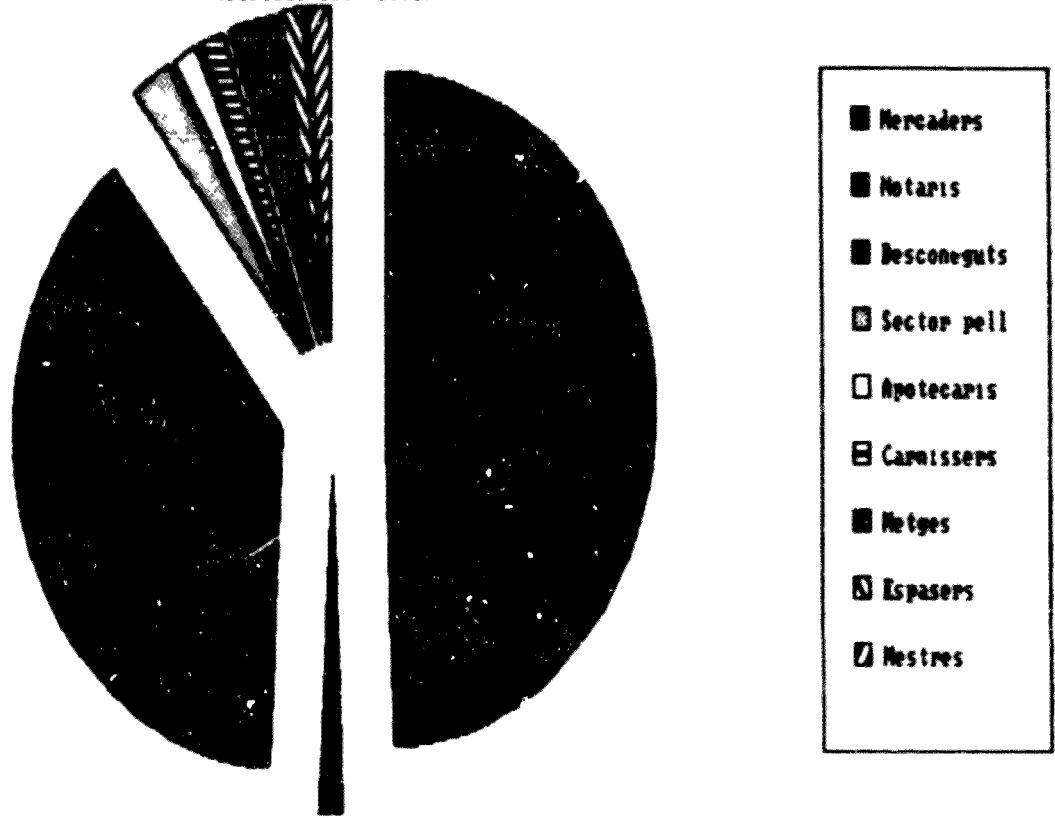

FIGURA 91

3.2. CENSALS I VIOLARIS

3.2.1 Definició i denominacions

La venda de censals i violaris per les viles i ciutats va tenir una importància molt significativa a partir del segle XIV. Podriem definir el censal com "el derecho, garantizado con hipoteca, de percibir una pensión dineraria anual, adquirido por compra con pacto de retro" (142). Algun altre autor indica que el censal "es la venta de una pensión anual y redimible por cierto precio. Violano es la venta de una pensión vitalicia por un precio determinado" (143). De manera que el censal i el violari eren una institució econòmica segons la qual un individu oferia (venia) un capital a un altre a canvi de garantir una pensió anual o renda. En el cas del censal la renda era perpètua -però redimible-, i en el cas del violari tan sols era vitalícia, a una o a dues vides.

La documentació emprada utilitza tres fórmules per referir-se als censals: censal, simplement, censal mort (144), censal perpètua (145), tot i que predominà amb molta diferència l'expressió més senzilla. El concepte violari, en canvi, és inequívoc i no presenta variacions. L'estudi dels censals i dels violaris abordarem conjuntament ja que es tracta d'una mateixa modalitat financera amb la diferència de la duració. El cens consignatiu, que no estudiem, es caracteritzà per la manca d'una relació personal -o en tot cas institucional- pròpia del censal: era la cosa gravada la que esdevenia deutora i emissora d'una renda.

Les presents consideracions sobre el censal i el violari no pretenen endinsar-se en la naturalesa jurídica i econòmica d'aquesta institució, sinó només en aquells aspectes que incideixen en la hisenda municipal (146).

142 Arcadio GARCIA SANZ "El Censal" Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura XXXVII (Castelló, 1951) 251-305

143 Arturo CORBELLA "Censal" NEJS IV 1-5

144 AHCC Consells 1356, 28r, 30r

145 AHCC Consells 1384, 32v

146 Vid. en general GARCIA SANZ "El Censal" i del mateix autor per a l'època moderna "Origen y fin del fuero de las pensiones censales a sueldo por libra" Ausa IV (Vic, 1961-1963), 125-130

3.2.2. Primers testimonis de censals i violaris

L'origen del censal i el violari no fou quelcom arbitrari ni casual, sinó que cal entendre-ho com un fenomen relacionat amb la realitat social, política i institucional del moment. La depreciació de la moneda i l'alça dels preus al segle XIV van coincidir amb la devallada dels tipus d'interès. Aquesta conjuntura va empènyer i consolidà el recurs a invertir els capitals en censals i violaris (147). D'altra banda, però, les grans necessitats de diner de les universitats per tal d'afrontar les exigències reials i les despeses municipals va ocasionar l'aparició d'una nova modalitat financera que fes innecessaris els préstecs dels jueus a interessos elevadíssims (148). Els capitals aconseguits en el període de prosperitat mercantil podien invertir-se d'aquesta manera tan poc productiva per l'activitat econòmica, però tan interessant pels "capitalistes" que no volien arriscar-se. S'ha repetit sovint, amb més o menys simplisme, que el recurs al censal i violari era la fórmula legal i moral per practicar una usura que la moral de l'església havia prohibit entre cristians (149). No falten les opinions que consideren que "l'origen del censal i del violari es troba en una evolució lògica del mercat de les rendes, i precisament en el si de l'estament eclesiàstic, forçada pel decreixement del valor dels fruits de la terra." Segons aquesta mateixa opinió, els estaments noble i eclesiàstic, sobretot, van "monetitzar el mercat de les rendes de la terra, en comptes de comprar-la i fruit dels seus fruits en espècie, es dona al propietari de la terra el preu de la compra-venda amb la condició que cada any doni els fruits de la terra mitjançant el lliurament d'una quota fixa en diner. La terra passa d'ésser l'objecte del contracte a ser-ne la seva garantia" (150). Teoria aquesta força atractiva que xoca, però, entre d'altres, amb el fet que sovint fossin mercaders -teòricament aliens a aquell mercat de rendes de la terra- els qui comprassin censals i violaris. Difícilment les rendes dels censals i violaris s'hagin d'entendre com les hereves dels cens de la terra, extrem que també sembla intuir-se en alguna altra exposició (151).

147 Roberto S. LOPEZ. La revolución comercial en la Europa Medieval (Barcelona, 1981), 242

148 Vid. l'epígraf dedicat a préstecs i manlleus. També d'Arcadi GARCIA SANZ: "Los intereses en los préstamos de los judíos de Vich durante la primera mitad del siglo XIV" Ausa ??? (Vic, ???), 247-255

149 IBANES, Jean: La doctrine de l'Eglise et les réalités économiques au XIIIe siècle (Paris, 1967)

150 Josep Me PASSOLA i PALMADA "Introducció del censal i del violari en el Vic medieval" Ausa 117, (Vic, 1986), 113-123

151 CORBELLÀ "Censal" 1-2

Sigui com sigui, el censal i el violari tal com els hem definit abans, són una modalitat econòmica típica del segle XIV. Les primeres referències documentades d'aquests contractes es localitzen a Barcelona entre 1330 i 1340 (152). A València el primer censal documentat data de 1355 (153). I a Cervera l'apanció documental no es fa esperar gaire. El maig de 1332 ens consta la venda d'un violari (154), i dos anys després, el 1334, la del primer censal (155). De fet, el volum de Clavaria de 1337 manifesta clarament que aquell any s'esmerçaven diners per a pagar rendes de censals i violaris venuts en anys anteriors (156).

La pràctica de vendre capitals a canvi de rendes va prosperar aviat. Si durant l'exercici de 1333 es fan les dues primeres pagues (o anuals, rendes) de violaris i se signen vuit contractes més, que faran un total de deu violaris (157), l'any 1360 aquestes proporcions s'havien multiplicat gairebé per sis, pagant-se cinquanta-vuit rendes (158). L'any 1372 eren ja 135, i el 1381 passaven de dues-centes, com ja tindrem ocasió d'examinar detingudament. En definitiva, doncs, hem de localitzar als primers anys de la quarta dècada l'apanció de contractes de censals i violaris, i la seva consolidació i progressió immediata.

3.2.3. Objecte de les vendes de censals i violaris

L'objecte de les primeres vendes de censals i violaris va ser satisfer les demandes i exigències reials. Aquest era el motiu primordial que impulsà el Consell per aconseguir importants sumes de diner de forma ràpida. Només circumstancialment el capital d'un censal es destinava a "despeses comunes" cosa que observem l'abril

152 Yvan ROUSTIT "La consolidation de la dette publique a Barcelone au milieu du XIVe siecle" Estudios de Historia Moderna IV (Barcelona, 1954), 15-156

153 GARCIA SANZ "El Censal" 290

154 AHCC Consells 1332-1333, 17v

155 AHCC Clavaria 1337, 8r

156 AHCC Clavaria 1337, 7r

157 AHCC Consells 1332-1333, 46r v

158 AHCC Clavaria 1360, 34v-105r

de 1379, quan es va vendre un censal per poder pagar als paers i als síndics de la universitat (159). Es pot dir que les empreses militars en les quals es va veure implicada la Corona són el principal motiu que empenyí Pere III a exprimir econòmicament les viles i ciutats. Unes vegades s'indica expressament que una quantitat demanada es destinaria a l'armada o la guerra amb Castella. D'altres no s'expressa el destí dels diners. Sabem, no obstant, que els diners de la qüestió exigits per Alfons III tenien per objecte finançar la croada granadina (160). Fins a tal punt la guerra amb Castella deuen prendre recursos de la població, que el mateix Pere III concedia un privilegi a la vila l'any 1360, segons el qual les pagues de censals i violans que s'havien venut amb motiu d'aquella guerra, "no sien tenguts de fer les meses en la caixa de Sentés Creus" (161). Es reconeixia, així, que la Guerra havia abocat els municipis a vendre censals i violans i endeutar-se en un futur. Els conflictes bèl·lics que es van succeir i van caracteritzar-se gairebé tot el segle XIV a dins i a fora del país van incidir molt directament en la hisenda municipal de les universitats (162).

Només la documentació conservada ja ens ofereix diversos exemples de la necessitat de vendre censals i violans per afrontar aquell tipus determinat de despeses. Que s'expressin explícitament podem citar els següents (163):

- 1333 venda de violan per pagar la qüestió
- 1356 venda de censal per satisfer la demanda del rei
- 1356 venda de censal destinat a l'armada reial
- 1360 venda de censals i violans per col·laborar en la Guerra contra Castella
- 1363 venda de censals i violans per satisfer una demanda del rei

159 AHCC Consells 1379 19r

160 Manuel SANCHEZ MARTINEZ "Questie y subsidios en Cataluña durante el primer tercio del siglo XIV el subsidio para la cruzada granadina (1329 1334)" Cuadernos de Historia Económica de Cataluña XVI (Barcelona, 1977), 11 53

161 AHCC Pergamins s/n, LP 1360 juny 6 39v 40v Respecte de la cronologia de les guerres amb Castella pot veure's Rafael TÀSIS I MARCA Pere el Cerimoniós i els seus fills (Barcelona 1980 2ª ed.)

162 J.N. HILLGARTH El problema d'un imperi mediterrani català 1229 1327 (Palma de Mallorca 1984)

163 AHCC Consells 1332 1333 71v 1356 28r 32r Claveria 1360 15r 1363 20r Consellc 1366 11r 1373 18r Claveria 1379 80v 1385 8v

- 1366 venda de censals i violaris per pagar a la Diputació
- 1373 venda de censal per fer un préstec al rei
- 1379 venda de censals per pagar una suma al rei
- 1385 venda de censal per pagar la remissió de la host

Si el primer motiu de venda de censals i violaris va ser satisfer les exigències reials per fer front a guerres i dissensions internes causades per la noblesa catalana, el segon motiu és ben diferent. Paradoxalment les universitats hagueren de vendre nous censals i violaris obligades per les vendes anteriors. En la majoria dels casos ho feren per redimir contractes vells. Es tractava, doncs, de comprar censals per redimir-ne d'altres. Aquesta política s'explica clarament atenent als canvis del tipus d'interès -o for- que van sofrir les rendes al llarg del segle XIV. Al Consell li convenia redimir un censal que l'obligava a una renda del 7'14% quan en aquell moment el for del censal estava prop del 6%. Aquesta fou, probablement, la causa de sengles remissions datades els anys 1372 i 1393 (164). Molt més evident era la política de vendre censals per a redimir violaris. Mentre que el primer tipus de renda tenia un interès mig del 7'14%, el violari, en canvi, el tenia del 14'28%. Era convenient de redimir quan més aviat millor tots els violaris vigents, ja que, tot i ser vitalicis només, arrossegaven un interès molt superior. Era rendible endeutar-se amb censals a costa de redimir violaris. En aquest sentit hem d'entendre una provisió reial que autoritzava la venda de censals per tal de redimir la propietat de violaris. Però aquesta pràctica no la documentem fins després de 1385, precisament quan deuenen estar a punt de vencer els contractes de violaris començats a signar després de 1333. Tenim exemples de redimir violaris mitjançant la venda de censals els anys 1385 i 1388 (165)

Finalment ens adonem que, circumstancialment, s'arribaren a vendre censals i violaris per poder pagar les rendes dels venut els anys abans. És el cas més simptomàtic de la insuficiència financera municipal. Es tracta d'endeutar-se més tan sols per a poder sortir del pas dels deutes crònics que arrossegava la universitat. Un cas d'aquesta mena l'hem documentat en una data molt precoç, l'any 1360 (166)

3.2.4. L'interès, renda o "for" dels censals i violaris

- 164 AHCC Consells 1372, 35v, 1393, 93r
- 165 AHCC Claverna 1385, 8r, 60r, Consells 1388 60r
- 166 AHCC Claverna 1360, 15r

El for d'un censal o violari era aquella fórmula que expressava la quantitat anual de diner que havia de rebre la persona que havia venut un capital a canvi de la percepció d'una renda perpètua o vitalícia. El "for" o equivalència entre capital i percepció anual és la renda o interès d'un censal o violari (167).

Podem expressar el for d'un censal de diverses maneres. Pot indicar-se la proporció de diners per lliura com a fórmula paral·lela de renda/capital. També s'utilitza una quantitat determinada de forma constant i al voltant d'aquesta s'hi calcula el capital: un censal de for 1000/12000 expressa la proporció que dotze mil sous de capital generen una renda de 1000 sous anuals. El mateix sistema pot aplicar-se utilitzant 1 com a quantitat constant i invariable: segons l'exemple anterior el for d'aquell censal seria 1/12. Però la fórmula que permet una millor visualització del for d'un censal o violari és expressar-lo amb un tant per cent: seguint amb l'exemple, l'interès, renda o for seria d'un 8,33%. Aquest percentatge indicava la proporció respecte del capital inicial que es cobrava anualment, però no s'exhauria en arribar al 100% (després de 12 anys), sinó que el tant per cent sols indica la quantitat a cobrar pel rendista.

L'expressió més usual del for al segle XIV va ser indicar senzillament la quantitat del capital i la de la renda. Els volums de Clavaria, dins dels apartats d'ingressos, compten amb multitud d'exemples d'aquesta mena. Normalment es tractava de quantitats justes 500/7000, 300/4200, etc. però no hi havia problema en que no fos així 163/2282, encara que aquests casos aïllats probablement es deuenen a combinacions o interferències amb d'altres tractes (168). Aquesta era la forma directa d'expressar el for.

No hem trobat cap cas on el for s'indiqués seguint la proporció diner/lliura, ni tampoc amb la unitat 1. Cap a finals de segle XIV i sembla ser que fou característic sobretot al llarg del XV (169) comença a usar-se a Cervera la fórmula de fixar la referència en el miler com a renda, i calcular-ne aleshores el capital. Aquest sistema el trobem en els volums de Clavaria d'ençà de 1378 en una ocasió concreta es venia un censal de 200s. de renda per un capital de 2400s, i s'afegia que es feia a raó de

167 Per bé que per a un moment posterior, és suggerent Bartolome CLAVERC "Interesse Traducción e incidencia de un concepto en la Castilla del siglo XVI", AHDE XLIX (Madrid, 1979), 39-97.

168 AHCC Clavaria 1360, 15r

169 GARCIA SANZ "Origen y fin del fuero" 125-130

1000/12000 (170). Aquest mitjà es va generalitzar a partir d'aquell moment.

No oostant la generalització tardana d'aquesta fórmula d'expressió del for, hem pogut documentar-la de manera circumstancial l'any 1333, quan tot just començava la venda de violans i censals:

"(...) la dita venda del dit violan, ço es saber, que en P Ros, mercadé e ciutadà de Barchinona volie comprar los dits III millia solidos de violana a vida sua et de la dona na Antigona, muyller sua, per preu de XXI millia solidos a rahó de VII millia solidos per M de violan" (171)

Es tracta, per tant, d'una utilització realment precoç d'aquesta manera d'indicar el for d'un censal o violan, i més tenint en compte el caràcter recent d'aquest mitjà de finançació

És particularment interessant d'estudiar l'evolució d'aquest for en els censals i els violans en el context del segle XIV i XV. La seva aparcació en una època gairebé de plenitud encara, la generalització quan es manifesten signes evidents de la crisi que s'avenia, i l'evolució quan s'està ensorrant el gran comerç i davallen els tipus d'interès del diner

170 AHCC Claveria 1378, 9r-9v

171 AHCC Consells 1332-1333, 76r

**TAULA DE FORS DE
CENSALS I VIOLARIS**

Cervera			T. Vic	Val.
any	censal	violari	censals	
1331	-	14,28		
1333	-	14,28		
1355	7,14	-		7,14
1356	7,14	-		
1360	7,14	14,28		
1363	7,14/5,76	16,66		
1372	7,14	14,28		7,14
1373	7,14/5	-	8,33	10
1376	6,66	14,28		
1377	6,25	-		5,55
1378	14/8,33	-		4
1379	8,33	-		
1380	8,33/5,88	16,66		
1381	8,33/3	-		5 8,33
1383	8,33	16,63		
1385	7,14/6,25/5	-		2,85/6,25
1388	6,25	-	6,25	6,25/5
1389	6,25/3,3	-		5
1395	3,3/3,39/3,57	-		5/5,58
1398			6,66	5

El for de 5% del censal de 1373 es reconeix que és un preu especial i el 3,57% del de 1395 era la pretensió del capitalista, no satisfeta (T)= Tarragona, (Val)= València

Tots aquests fors estan indicats en percentatges (%)

El 10% de València correspon a 1374, i el 8,33 de Tarragona fa referència als anys anteriors a 1375 (172)

D'aquesta relació de fors podem fer-ne les següents observacions

1 El for del censal, i també el del violari, es van mantenir estables fins els començaments dels anys setanta. A partir d'aquest moment s'observen variacions notables.

2 De 1378 a 1383 s'aprecia a Cervera i abans a Tarragona un augment del for, la qual cosa vol dir que per rebre una mateixa renda els capitalistes havien d'invertir menys diners. Vist des de l'òptica municipal la situació s'havia agreujat considerablement, ja que abans pagaven 1000 sous de renda per 14 000 de capital, mentre que de 1378 ençà la mateixa renda sols els oferia 12 000 sous.

172 GARCIA SANZ "El Censal" 290 292 CORTIELLA Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana Tarragona 216 i ss

3. Aquesta revaloració de les rendes, no obstant, ni va ser duradera, ni tampoc estable. Al mateix temps que es venien censals per una proporció 1000/12000, també se'n venien per 1000/17000, i en condicions encara molt millors pel municipi.

4 Aquesta conjuntura que exposem per Cervera, en canvi no s'observà a Vic, on les rendes eren realment baixes després de 1370, amb alguna excepció.

5 El for dels censals cervenys va continuar baixant a partir de 1385. A mesura que passaven els anys anaven minvant les rendes. I tot en un context de desequilibri, ja que en un mateix any podien efectuar-se contractes totalment diferents del seu valor. El 1389, per exemple, es vengueren censals a raó de 1000/16000 i també per 1000/30000. Diferències semblants les observem a Vic l'any 1385.

6 En definitiva, doncs, el més important és assenyalar que l'equilibri del tipus d'interès es trenca com a mínim a partir de 1376, tot i que ja abans -un censal al 5,76% el 1363- hi havia símptomes d'aquest declivi. A partir d'aquest moment es trenca la unitat del for del censal i les circumstàncies imposaran el seu valor. A nivell més general, però, el for del censal anirà de baixa, tret d'un període d'alça igualment irregular.

7 No obstant aquestes apreciacions, sembla ser que el declivi definitiu de les rendes dels censals es produeix des de començaments del segle XV: durant tota la centuria. Així cal deduir ho de les relacions conegudes a Vic i a Tarragona (173).

3.2.5 Tramitació de la venda de censals i violaris

El procés que culminava amb la venda de censals i violaris començava per la decisió de l'òrgan polític de govern. La dita venda havia de ser acordada pel Consell, moment a partir del qual començaven un seguit de tràmits que exposarem.

La primera decisió que abordava el Consell era la conveniència de recórrer a la venda de censals i violaris. Presa aquesta opció aleshores calia definir si es vendrien censals o

¹⁷³ PASSOLA "Introducció del censal" 122. CORTIELLA Una ciutat catalana, 216 i ss.

violaris. Ja hem vist com en un principi va ser usual decantar-se per la segona opció, però aviat va predominar la venda de censals i no la de violaris. El municipi estava interessat en vendre censals, perquè tot i ser perpetus, generaven una renda inferior. En canvi els particulars normalment es decidien pels violaris, tot i "perdent" el capital es beneficiaven de forma vitalícia d'una renda substancialment superior. La mateixa documentació ens confirma que era més fàcil de vendre violaris que censals, i això passava tant el 1356 com vint anys després (174).

El següent pas consistia en establir el preu o les condicions de la venda. En aquest sentit el municipi no sempre tenia les mans lliures per fixar el for. La llei de l'oferta i la demanda imposava les seves condicions. Es pot dir que eren les universitats les qui anaven a la recerca de possibles compradors, i aquests capitalistes els qui estaven a l'aguait de les millors ofertes (175). No hi ha cap dubte que existí competència per oferir millors condicions als compradors que aportaven "lurs capitals".

Un fragment del volum de Consells de 1332/1333 és força expressiu del procés que se seguia per vendre un violari (176)

"Tots los damunt dits, paers, conseylers e prohomenys, acordaren que la venda dels dits III millia solidos de violari fos feyta al dit en P. Ros. E encontinent feren e constituiren sindichs e procuradors lurs e de la dita universitat a fer la dita venda en Berengano de Vergos, los quals feren la venda del dit violari al dit P. Ros segons que en les cartes de la dita venda los quals paers en Bernat d'Ivorra es contengut

D'una banda ens adonem de la participació de tots els estaments institucionals. Paers consellers i una nombrosa representació de 94 prohomenys van participar i es van responsabilitzar de la decisió. Després s'elegien sindics per fer la venda, amb el concurs de l'escrivà de la Paeria. Malgrat que el text sembla donar a entendre que els sindics procedien directament a

174 AHCC Consells 1356, 30r. Claveria 1376, 46v

175 L'octubre de 1395 algu s'havia ofert a comprar 400 sous censals perpetuats a raó de 28.000 i 1.000, volia una resposta urgent del Consell ja que hi havia d'altres universitats interessades en comprar aquest censal. El Consell va desestimar l'oferta de 28.000 i 1.000 perquè podia suposar un perillós precedent ja que un altre dia es vendria encara més barat. El Consell es manifestà ferm en la seva pretensió de vendre-la a for de 30.000 i 1.000 (AHCC Consells 1395, 6v)

176 AHCC Consells 1332-1333, 76r

fixar el contracte i realitzar la venda, la seva funció anava més lluny. Tramitar la venda implicava aconseguir la llicència del rei o del duc per fer-ho (177), la qual cosa reduïa considerablement l'autonomia fiscal en aquest camp, i també suposava trobar les persones adequades disposades a comprar el censal o violari (178). El comprador del censal o violari exigia que el contracte que signava estés totalment en regla i hi constessin les llicències i signatures pertinents. En aquest sentit una nota de 1377 indica que les soles signatures dels Diputats eren insuficients, referint-se, probablement al vist i plau del rei o en tot cas el duc (179).

La tramitació de la venda d'un censal o violari comportava unes despeses que de vegades no eren gens desestimables: dret de segell corresponent a la llicència reial, confecció de les "apoques", o còpies acreditatives, la fe testimonial del notari, l'estança dels síndics a Barcelona o a d'altres ciutats. (180) L'any 1388 les despeses no síndics quines per la venda d'un sol censal passaven dels 1000 sous (181).

Resolta la venda, la segona part del contracte consistia en el compromís de la universitat de pagar anualment en la data establerta la renda fixada. El Consell no podia posposar el pagament d'aquestes rendes o "anuales" sota cap concepte. Puntualment estava obligat a satisfer les quantitats pactades. La legislació de Corts ja preveia des de 1363 la impossibilitat de concedir cap mena "d'allongament" per motiu de censals i violaris (182), i un privilegi reial cedit a les Corts de Cervera a finals de 1359 es referia a la "revocació de tots allongaments e guiatges feyts de censals de

177 AHCC Consells 1384 18r 1393 42v

178 AHCC Clavaria 1376, 43v

179 AHCC Consells 1377 17r

180 Respectivament AHCC Consells 1393 42v 1332 1333, 26r, Clavaria 1381 80v

181 AHCC Consells 1388 27r

182 "() No puxats fer, ne atorgar elongaments sobreceiments guiatges manaments emparas empaxaments inhibicions reservations absicacions de jurisdicio () axi en presons de personas com en bens per raho de censals e violaris contra qualsevol universitats o personas que sien o seran en censals morts o violaris obligadas () CYADC I 1 24 2 a les Corts de Montsó de 1363 i posteriorment I 1 24 3 Barcelona 1365 I 1 24 4 Barcelona 1369 I 1 24 5 Barcelona 1372

violans e encara faedors" (183), vulnerar els terminis establerts implicava caure sota la pena del terç i d'hostatgeria (184). La realitat però, deuria permetre petits retards en els pagaments. En algunes ocasions el Consell pregava una mica de paciència en els cobraments de les rendes (185), i molt sovint eren els mateixos rendistes o procuradors en nom seu els qui es personaven a Cervera per tal de cobrar la renda pactada (186)

El pagament de la renda anual es fixava per a una data concreta, que acostumava a coincidir amb alguna festivitat. Però de fet, amb el decurs d'uns pocs anys els pagaments es van acumular de tal manera que cada mes de l'any hi havia un bon grapat de rendes per pagar. A partir de 1372 el clavari va anotar els pagaments classificats per mesos. Això permet d'observar que la major part de rendes les pagava el Consell els mesos de març, agost, gener i febrer i els mesos més fluixos foren els de setembre i desembre. Sempre a començaments de mes (187)

A la segona meitat de segle XIV va arribar un moment que la universitat havia venut tants censals i violans, i els pagaments de rendes eren tan nombrosos que l'aparell administratiu del Consell ja tenia problemes per a controlar la situació. Fins aquest moment el Consell, per mitjà del clavari anotava totes les pagues que s'efectuaven en els mateixos llibres de Clavaria que duien la comptabilitat municipal. En un principi es tractava d'una relació de noms, els tipus de renda, l'origen geogràfic de l'individu, i la quantitat de la renda que se li pagava. A partir de 1372 aquestes relacions estaven classificades per mesos i a partir de 1377 s'evidencia la necessitat de reorganitzar el sistema de pagaments. Els paers que encetaren la legislatura de 1377 reconeixien que havia arribat un límit en el qual deuria regnar una mena de caos. Tant era així que aquell mateix any tramitaren un delegat del municipi a Barcelona per a comprovar la veracitat de les anuals que la universitat estava pagant. Al tornar anunciava "que havie tot lo foit trobat sens tota frau" (188). De tota manera, aquell any 1377 els paers decidiren posar remei i organitzar administrativament tot el referent al pagament de les rendes anuals de censals i violans. Amb aquesta intenció els paers "feren aquest

183 AHCC LP 1359 desembre 20, 88v-89v

184 AHCC Consells 1332-1333, 81r

185 AHCC Clavaria 1337, 18v

186 AHCC Clavaria 1376-32v

187 Segons els volums de clavaria dels anys 1372, 1373, 1376 i 1379

188 AHCC Consells 1377, 6r, 12v

libre en lo qual feren escriure tots los anuales de censals i violaris", volum que recull aquesta informació des de 1377 fins 1392. El seu contingut ens il·lustra bé dels motius que empenyeren la decisió, i la forma de dur-la a bon termini:

"(...) e per mudament de pahers e regidors de la dita vila, e del notari e escrivà de la Paheria, no fos cert qui les vendes dels dits censals e violaris ha feites ne a quals persones ne per queys preus, ne los violaris que la universitat fa a quals vides se fan, ne en quals termes, ne aquells qui ls prenen com han loch de penre o com se pertanye a ells. (...) una provisió que manas a tots los reebents censals e violans sobre la universitat de la vila de Cervera, que encontinent que per part de la universitat ne seran requestes mostren les cartes de les vendes dels dits censals e violans e les cesions o lochs que han de demanar aquells ()" (189)

D'aquesta manera quedava definitivament sistematitzada la tasca de pagar les rendes anuals dels censals i violaris, i també establertes les garanties legals i documentals tant per evitar qualsevol frau, com també per agilitzar la feina administrativa del Consell

De la relació de vendes on hi consten els síndics se'n dedueixen unes observacions semblants als carrecs dedicats a la finançació irregular la composició mixta de la majoria de comissions (paers o consellers i prohoms), el fet -en aquest cas diferenciador- que les comissions acostumaven a ser reduïdes a una o dues persones, la proliferació documentada d'aquestes comissions sobretot a partir de 1372, aproximadament, i la persistència de mercaders i justes pel que fa a l'aspecte social. La meitat de places foren ocupades per mercaders, i una cinquena part ho fou per juristes i ...

Els síndics eren elegits pel Consell i la seva tasca acabava quan s'havia tancat el tracte de la venda. El pagament de les rendes ja no implicava al síndic que havia fet la venda. No ens consta que els síndics rebessin cap remuneració ni directa ni proporcional del Consell o dels rendistes

VENDA DE CENSALS I VIOLARIS (190)

189 AHCC Censals 1377-1392, 1r

190 AHCC Consells 1332-1333, 17v, 90r 1366, 11r, 1372, 35v, 1373, 17r, 1377, 42r, 5v, 1379, 25r 1384 21v, 1388, 55r, 1393, 32r, 93r

ANY/ Curriculum polític/ Adscripció prof.

Síndics per vendre censals

1332 C Ph	M
1333 C Ph	
1366 Ph	M
1372 C Ph Ph Ph	N MMM
1373 C C	M
1377 C Ph	M
1377 C Ph Ph Ph	MMMM
1379 P C	N M

Síndics per a buscar possibles compradors

1384 PhPhPhPhPhPhPhPhJ NNN MMMM
1388 Ph

Reembre censal

1393 Ph
1393 C

☐ paers M mercader
C consellers N notari
Ph prohoms J jurista

3.2.6. Redempció de censals i violaris

Era una característica essencial dels censals i dels violaris que el venedor pogués redimir-los en qualsevol moment. Per fer-ho només li calia reembossar el capital inicial que havia rebut (191). Quan es redimia un censal, el venedor (en el nostre cas el municipi) havia de retomar tot el capital rebut a canvi del qual pagava una renda. Aquesta redempció del preu inicial es feia totalment al marge de les rendes que s'havien pagat. Les quantitats reembossades en concepte de rendes no anaven a compte del capital rebut. El contracte de censal o violari era com el d'una compra-venda: un capital per una renda perpètua (censal) o vitalícia (violari). Per tant, redimir el censal o violari sols implicava deixar de continuar pagant rendes una vegada s'havia rescindit el contracte.

Es podien redimir tant censals com violaris. El primer intent de redimir un violari el documentem l'any 1332 (192), i manifesta la preocupació del Consell per redimir aquella primera font de deute en un termini immediat. La redempció d'un violari

191 GARCIA SANZ "El Censal" 288. CORBELLA "Censal" 3-4

192 AHCC Consells 1332-1333, 18r, 76v

venut a Lleida va merèixer una prioritat absoluta de les iniciatives que tinguessin paers i consellers. Però quan això de redimir censals i violaris va acaparar més atenció va ser la segona meitat de segle XIV, quan el Consell patia continuament la sangonera del pagament d'annuals mes rera mes. Per tal de rebaixar aquest deute públic flotant, el municipi va intentar solucions diferents

D'una banda els paers o el notari de la Paena renegociaven el tipus de contracte amb els respectius propietaris. Es tractava de convèncer-los que convertissin el violari en censal. Això, pels volts de 1385, era un canvi substancial, si el censal tenia aleshores una renda que oscil·lava entre l'estandart 7,14% i el 5%, el violari, almenys el 1383, estava a raó de 16,63% (193).

Per una altra banda, abans ja hem vist que el Consell va vendre censals per tal de redimir-ne uns altres. La cosa estava clara redimir un censal de for alts a costa d'un altre de for més baix (194)

El cas és que per redimir un censal era necessari comptar amb una quantitat de diner suficient per fer-ho. Això s'aconseguia, com hem vist, venent d'altres censals, o bé desviant recursos d'una altra procedència. En alguna ocasió es feia amb diners de les imposicions (195), o amb diners resultants de combinacions de recursos financers. l'any 1393 es redimien censals amb quantitats que la vila havia rebut dels llocs veïns amb motiu de contribuir al passatge del rei, despesa que el Consell ja havia avançat d'una altra partida (196)

Un altre tipus de solució fou la plantejada l'any 1379. Un individu de Vilafranca proposava al Consell que a canvi de 50 000 sous anuals es responsabilitzava del pagament dels 30 000 sous de rendes anuals, quantitat que s'hauna redimit en tretze anys -continuava l'oferta- si els censals fossin d'un for de 1000/12000, i si li facilitaven la relació escrita de tots els censalistes. Sembla ser que el Consell es va manifestar favorable a aquesta manera d'aliviar el deute públic, però en aquella ocasió no es va prendre cap decisió en ferm (197)

Per redimir censals i violaris el municipi havia de comptar amb ingressos abundosos i suficients, extrem que no era

- 193 AHCC Claveria 1385, 67r
- 194 AHCC Consells 1372, 35r, 1388, 24r
- 195 AHCC Claveria 1378, 86v
- 196 AHCC Consells 1393, 73v
- 197 AHCC Consells 1379, 10v

gaire freqüent. Els esforços del Consell per disminuir el deute flotant van ser notables com a mínim les legislatures de 1373 i 1389. En la primera es van destinar 88.511 sous a redimir censals, no res menys que prop d'un 43% del total de despeses efectuades aquell any. El 1389 s'hi destinaven 58.990 sous, gairebé 1/4 part del pressupost anual. Si el pagament constant de rendes era una càrrega realment feixuga per la hisenda municipal, l'esforç no era gaire inferior quan el que es preteria era redimir-les. Això és fàcilment comprensible quan ens adonem de l'estat general dels ingressos del comú.

3.2.7. Censals i violaris i desgravació fiscal

La compra-venda de censals i violaris amb percepció de renda provocava un petit problema a efectes d'estimació dels béns personals amb intencions tributàries. La qüestió que es plantejava era si els censals i violaris que un particular havia comprat (comprada la renda a canvi del capital venut) havien de comptabilitzar-se com a riquesa, i en tot cas quin tipus de riquesa, (moble o immoble).

El plantejament del fet va sorgir tan aviat van vendre's els primers violaris l'any 1332. Els compradors de violaris o perceptors de la renda, reivindicaven que no es pagués en questies en funció del capital que havien venut, sino que tan sols se'ls taxés anualment per la renda que rebien. Això es justificava pel fet que "violari no fos cosa propietaria, axí com censal alguns bens propis propietaris, ans fos cosa que cascun dia se deteriorave de valor o de preu tant que com enveylit e enmalatit aquel o aquels a vida del qual d'els lo violari es estat venut [] que tant ab molt ne volgues hom dar de preu costave [] resen los dits cassos ()". La proposta en termes concrets era que no es manifestés el preu del violari i es pagués per ell, sino pel valor de la renda anual que se equipararia als béns mobles. La decisió del Consell va tenir una vigència provisional i no definitiva, en el sentit que de moment, i per no allargassar el cobrament de la questia, hom pagués 10 sous per cada 500 sous que rebés de violari, i 20 per cada 1000. La solució no va ser consensuada, ja que comptà amb l'oposició dels qui no gaudien de rendes de violaris que reivindicaven justament el contrari: "que pagas per siti lo preu (es refereix al capital o preu del violari) que y avien dat". A l'hora, Llorenç Portella, un dels opositors a l'acord, exigia que la decisió s'havia de prendre en un altre Consell més nodrit (aquell dia assistiren tots quatre paers i deu consellers). A més el mateix Portella acusava "que aquels

metexs que hic eren (a la sessió on es prengué l'acord) se prenién violari" (198).

L'acord va tenir, efectivament, un caràcter provisional. Si allò succeïa a mitjan mes de desembre, en una de les primeres sessions del nou Consell es replantejava de nou el fet: "Fo acordat per tots los damunt dits (quatre paers i divuit consellers) que tothom qui pren violari pach e contribuesche per lo dit violari per aytant com le coste axí com per moble". La nova correlació de forces pretenia, doncs, que es pagués pel preu del capital i no per la renda. Com és normal, també aquesta decisió va tenir oposició, la qual proposava que es paguessin 12 sous per 1000 de renda (199). La sessió d'aquell dia, que només va tractar aquest tema, no va decidir res. Poques setmanes després es decideix d'enviar un delegat del Consell a Montblanc, Vilafranca, Manresa, Berga i Tàrraga per tal de cercar informació sobre com pagaven els violaris en aquests llocs. Però la nota indica que volen cerciorar-se si es pagava per moble o per siti, ni si pagava el capital (preu) o la renda (200). Hem d'entendre que moble i siti ja recollia aquesta darrera disjuntiva? La legislatura va acabar sense que, almenys documentalment, es resolgués la qüestió.

De fet, en endavant no es va replantejar com manifestar els violaris o els censals. Trobem vânes referències que parlen de censals francs de questia. El març de 1356 costava de trobar compradors de censals (no en canvi de violaris), i el Consell havia d'accedir a les pretensions del comprador que exigia que el censal no hagués de pagar res de questia. Per tant, ni pagava pel capital ni tampoc per la renda (201). L'any 1373 els paers es queixen d'aquesta franquesa que es deuria anar generalitzant:

"(...) moltes e diverses persones son qui prenen sobre la universitat sensall e violari e porten-lo franch de questia, la qual cosa torne en gran dampnatge e perjudici de la universitat (...)" (202).

Davant d'aquest problema, que minvava els recursos de la universitat, els paers sol·licitaven als propietaris de censals i violaris que renunciessin a la franquesa. Cosa a la que van accedir bastants individus amb la condició que els forasters -que no tenien

- 198 AHCC Consells 1332-1333, 35r
- 199 AHCC Consells 1332-1333, 50r
- 200 AHCC Consells 1332-1333, 52v
- 201 AHCC Consells 1356, 30r.
- 202 AHCC Consells 1373, 16r

béns a la vila pels quals contribuir- també estessin obligats a fer-ho. De no ser així, els rendistes de la vila exigien recuperar la franquesa a la qual renunciaven graciosament. El Consell no acceptava aquestes condicions i es reservava el dret de fer contribuir o no als forasters (203).

Aquest fet contrasta amb allò que vam exposar en referir-nos al Manifest, quan indicàvem que es taxaven els béns dels veïns i dels qui sense ser-ho tenien propietats a la vila o els termes. La notícia de 1373 esmenta la gent forastera que no contribuïa a la vila. Hem d'entendre que aquesta circumstància afectava només la propietat de censals i violans. El que si resulta evident és que els veïns de la vila havien de manifestar els seus censals i violans (204)

3.2.8. Canvis i cessions de titularitats i contractes

Els canvis a què ens referim afecten dos aspectes. D'una banda al contracte que continua gaudint el propietari original del censal i violari, i d'una altra banda els canvis que afectaven el beneficiari (que no sempre era el propietari) de la renda que es rebia.

Pel que fa al primer aspecte hem d'assenyalar el cas, únic, de canviar un violari per un censal a iniciativa del rendista. Ens hem adonat anteriorment que el Consell havia tingut problemes per vendre censals, però sempre trobava gent disposada a comprar violans. El for de la renda era substancialment diferent. En aquesta ocasió, l'any 1362, l'interessat fins i tot es comprometia a invertir 100 lliures en l'obra d'una capella al convent dels Predicadors (205). La nota no indica si la pretensió de l'interessat fou atesa o no, però cal especular que la resposta més possible seria afirmativa. El canvi de contracte deuria operar-se canviant el for del capital venut en lloc de rebre anualment una suma de diners, rebre'n una altra. No sabem, en canvi, quina incidència podien tenir les rendes ja cobrades a un for molt més alt que el propi d'un censal.

Una altra mena de canvi possible fou el de la vigència d'un violari. L'any 1379 Guillemet Cirera volia que un violari que generava rendes a vida de Ramon Pere, no fes a partir d'aleshores

203 AHCC Consells 1373, 19v

204 AHCC Consells 1393, 32r, 88r

205 AHCC Consells 1362, 19v

a sa pròpia vida. El Consell acceptava l'operació que implicava el pagament de 1500 sous per part de Cirera (206).

Una menció a part mereix l'ampliació d'un censal. Ampliar el capital d'un censal, i conseqüentment la renda, no tindria res d'especial si no fos perquè hi actuaven fors diferents que podien superposar-se. Això es el que succeïa amb la proposta d'Antoni Toldrà el 1381. Toldrà era beneficiari d'una renda censal de 1070 sous i 2 diners que cobrava en virtut d'un contracte signat amb for de 1000/14000 (7,14%). La proposta consistia en revendre o renegociar els mateixos 1000 sous de renda però sobre un for de 1000/20000 (5%). Això implicava que Toldrà continuava rebent 1000 sous i no 1072, però després d'haver canviat el for i augmentat el capital. En principi, doncs, només disminuïa el for del seu censal, ja que rebia la mateixa renda i en canvi donava més capital. La clau de la qüestió, i el benefici que buscava Toldrà, era que el Consell li garantís franquesa de qüestia i de qualsevol altra exacció real o veïnal d'aquells 20 000 sous que vària el censal renegociat (207)

D'una altra banda, en el decurs dels anys hi va haver una tendència acusada a cedir o a vendre la propietat d'un censal a una segona o tercera persona. Aquests canvis de titularitat presenten combinacions diferents i particularment interessants respecte l'origen social dels que hi intervenien. Vegem alguns dels processos més representatius i suggerents.

Segons la nostra documentació, i exceptuant algun cas, els religiosos difícilment eren compradors de censals i Claveria (208). Això no obstant, el 1378 i 1381 ens adonem que són el primer col·lectiu social en importància en una relació de beneficiaris de les rendes. Per tant, s'ha operat un procés de recepció de titularitats dels interessos d'aquells censals i violaris que compradors originaris, o darrers compradors també, van adquirir del municipi.

El mercader cerverí Ramon Serra va manifestar una especial predilecció per aquesta pràctica. L'individu no ens és

206 AHCC Consells 1379, 40r

207 AHCC Claveria 1381, 5v

208 L'any 1381, per exemple, el Prior de Cartoxa es mostrava interessat en comprar un censal a la universitat de Cervera a raó de 1 000/30 000 que és un for del 3'3% (AHCC Claveria 1381, 50v)

desconegut, com tampoc no ho és el llinatge que abundà a Cervera (209).

Aquesta branca dels Serra mercaders no va abstenir-se de participar en el govern municipal. Els anys 1354, 1363, 1377 i 1381 trobem un Ramon Serra (maior de dies el 1377, i Ramonet el 1381) amb els càrrecs de paers (210). Alhora, també són inclosos en la relació dels màxims censalistas. Apart de tenir-ne un de 9100s. de capital i 650 d'interès, en va comprar d'altres d'entre 6000 i 7000s. de capital. El 1360 en va comprar un de 7000s per 500 de renda anual. Només dos anys després, en va cedir dels 500s. tres-cents als frares del convent de Sant Agustí, i el 1379 els donava allò que quedava.

Per pagar part de la contribució municipal a la guerra amb Castella, els paers van vendre a Ramon Serra un altre censal l'any 1361 per valor de 6000s. amb 500 de renda. En el testament del mercader, el 1382 es manifesta que aquell interès anual agí a l'obra de Sant Agustí i als beneficiaris de la capella de Sant Martí, a l'església de Santa Maria de Cervera, capella que, per cert, va dotar el 1380 amb un tercer censal comprat el 1371 a raó de 9100s de capital per 650 de renda. Amb aquesta acció Ramon Serra també elegia el rector de la capella, extrem que va confirmar el bisbe de Vic. El mateix any 1371, Serra es fa amb un quart censal que li costa 7000s. i li genera un interès de 500s que aviat van raure, per donació, a Jaume Ullestret, prior dels Agustins de Cervera. Finalment, el 1380, encara va fer tractes amb Berto Mercader per comprar-li la Capella de Sant Nicolau, als Prats de Rei, a canvi de la renda d'un altre censal més baix; i amb Joan Roig, prevere dels Prats i Berenguer Espunya, carnicer, per comprar la capella de Sant Climenç (211)

Bernat de Peracamps és un altre dels mercaders més importants de Cervera que ha donat mostres de tenir capitals amplis. Mercader i draper, va participar reiteradament en la compra de les imposicions més cares (carn, vi, safrà, farina) d'ençà de 1355 fins 1362. L'any sobre, en canvi, va invertir 11200 sous en

209 Els Serra documentats a Cervera amb les dates de referència del text són els següents: Arnau Serra, ferrer, 1297; Ramon Serra, mercader, 1333; Ramon Serra, cuirater, 1337; Guillem Serra, mercader, 1355; Pere Serra, mercader, 1360; Pere Serra major, guixer, 1372; Pere Serra, paraire, 1379; Ramonet Serra, mercader, 1378; Perico Serra, sabater, 1380; Pere Serra, mestre de tàpies, 1383; Pere Serra menor, guixer, 1388

210 AHCC Censals 1377, 2v, Claveria 1355, 1v, 1363, 2r, Censals 1377, Claveria 1379, 2r, 1381 Pahers (recull de començaments del segle actual)

211 AHCC Censals 1377, 18r, 14v, 14bis r, 65v, 66r

l'adquisició d'un censal amb renda anual de 800s. A partir de 1364 va començar a repartir parts dels interessos entre els convents dels franciscans, de les menoretas, i, finalment, a la confraria de Santa Maria i a la de Sant Joan en les obres d'almoina.

Els marmassors de Bernat de Peracamps, encara van comprar un nou censal el 1366 que els costà 8400s. i rendia 30 ll. anuals. Els interessos es repartien de seguida entre els Agustins, els freres predicadors, i les confraries de Sant Esperit, de Sant Francesc i de Sant Llorenç (212).

De casos com aquests en trobem d'altres: el censal venut a Antoni Todo, mercader de Cervera el 1385, després de passar per mans d'un altre mercader, finalment arribà, el 1390, a mans d'un prevere, previa intercessió bisbal (213). En altres casos d'església només aconseguia una part del censal, com quan es va dotar la capella de Sant Sebastià, a l'església de Sant Antoni de Cervera, amb dos-cents sous d'aquells mil que valia el censal del mercader cerverí Andreu Cavallera. El seu pare va comprar-lo el 1373 per 14.000 s. i el va ampliar el 1389 fins 20.000 s. de capital (214). L'església se'n beneficià parcialment en el testament de l'hereu del comprador el 1393 (215); Andreu Cavallera també va ser un dels mercaders que més activament va participar en l'arrendament d'importantes imposicions des de 1354 fins 1385, quatre anys abans de procedir a l'esmentada ampliació de capital del censal de son pare.

Com el cas de Ramon Serra, també mercader, sembla coincidir el moment que deixen d'invertir en les imposicions i el moment que desvien llurs capitals en els censals que venia el municipi. Comercialment, els seus recursos deixaven de ser productius quan eren invertits en la compra de rendes.

Però els mercaders no van ser els únics que afavoriren l'església. Els nobles feudals actuaven igual. Només va tardar quatre anys a passar a mans religioses aquell petit censal comprat per Ramon de Jossa, Senyor de Madrona, el 1359 per valor de 2100 s. Els 150 sous de renda van ser venuts pel marmessor del testament al rector d'una capella instituida per Monserrat Cardona. El 1392 encara durava el litigi sobre qui havia de beneficiar-se de la

212 AHCC Censals 1377, 54r, 60v

213 AHCC Censals 1377, 41v

214 En casos com aquest no hem de renunciar a creure en la possibilitat que el pas d'un capital de 14.000 sous a 20.000 sous fos en realitat una reducció de l'interès del censal.

215 AHCC Censals 1377, 35v

capella. En aquest cas, però, la renda censal de 150 s. fou comprada per l'església, i no graciosament cedida (216).

Els Cirera, llinatge feudal que trobem a Bellpuig, Sant Guim i Cervera, van ser posseïdors de capitals importants pels censals que va adquirir la muller de Bort Cirera el 1353, 1360 i 1372, aproximadament. El primer d'aquests anys va adquirir dos censals, les rendes dels quals es repartien desigualment entre el prior dels predicadors de Cervera i les capelles que ja havia instituit el seu difunt marit a l'església major de Sant Nicolau a Bellpuig, i a d'altres de la seva pròpia iniciat'va (217)

Idèntiques actituds hem documentat amb dos juristes de l'època. El censal que li costà 6000 s. a Pere Bonanat el 1372, va ser cedit pel seu hereu a Ramon Pallarès, rector de la capella de St. Joan Baptista a Vallfogona, instituída per la dona de Blasco Morell (218). Més original és el testament de Mateu Bonjoc, que el 1390 va intervenir 4300 sous en un censal que n'hi donava 215 anualment. Una clàusula estipulava que, un cop mort, gaudiria de la renda Bernat Solà, llaurador de Cervera, durant 10 anys, transcorreguts els quals sena el monestir de Poblet el beneficiari d'aquells interessos (219)

Corn ja hem dit, existeixen moltes combinacions possibles. De 1371 a 1375, el censal comprat pel prevere Ramon Mateu, va anar a mans del notari Francesc de Comabella, per tornar definitivament al rector de l'església d'Argençola, en Guillem Vall. Una altra combinació peculiar la va emprendre el mateix Ramon Mateu, el 1372 amb un censal de 250 s. de renda. Una meitat la va vendre al mercader Guillem Vila, i l'altra a un possible mercader anomenat Pere Tallada. Aquest darrer va cedir la seva part al primer mercader, que, a la vegada, i passats uns anys, va cedir transitòriament el censal sencer a un prevere de Santa Coloma, amb la condició que un cop mort, retornés la renda als hereus de Guillem Vila (220)

De fet, podríem continuar explicant bastants casos més, però sena feixuc i sobrer. A més a més de les relacions entre laics i religiosos que hem vist fins ara, també es van donar entre els primers sois

-
- 216 AHCC Censals 1377, 39r
 - 217 AHCC Censals 1377, 29r-v
 - 218 AHCC Censals 1377, 33r
 - 219 AHCC Censals 1377, 45r
 - 220 AHCC Censals 1377, 37v, 52r

Un d'ells ens interessa especialment perquè intervenen diferents grups socials. El censal es va vendre el 1356 per col·laborar en la guerra amb Castella. El capital era 7000 s. i la renda 500 s., i el va comprar la vídua del Blasco Morell. De la Francesca va passar al seu hereu, Pere Bonanat, el 1381. Aquest i la seva dona el van vendre al cavaller Jaume çà Cirera, Senyor de Lloberola, que a la vegada el revén a la vídua de Pere Cirera, senyor de l'Albi. La vídua Elicsen, va decidir ampliar aquell censal amb 3600 s. més de capital i aconseguir una renda de 800 s. el 1383. Finalment, va ser el mercader Pere de Roqueta qui va intervenir el 1392 en l'operació de compra d'aquell censal que tenia Elicsen, dona del difunt Pere Cirera. El mercader, però, no va intervenir en nom propi, sinó com a tutor testamentari de la filla i hereva universal del difunt notari Francesc de Cornabella (221). De manera que, des de 1356 fins 1392 el censal comprat per la dona d'un antic col·lidor de questies de Catalunya (222), va passar a la dona d'un jurista, a mans del senyor feudal, el senyor d'Albi i finalment a la filla d'un notari per intercessió d'un mercader. La ventat és que es tracta d'una trajectòria ben interessant.

Un altre censal petit, de 2400 s de capital va sofrir peripècies semblants comprat pel feudal Galceran de Vergós el 1368, passa al metge Bernat de Foix (un altre Bernat de Foix es mercader, però) durant dos anys, i torna al primer comprador que el ven de seguida a un altre cavaller, en Ponç de Villalonga. Al poc temps, se n ven la meitat als jurats i prohoms d'Estaràs que, a la vegada, el venen al notari Pere de Montreal, tot això amb vint anys de diferència (223)

L'últim cas que revisarem començà el 1354 amb un censal de 7000s de capital i una renda de 500 s que va comprar Guillem çà Cirera, Senyor de Sant Guim de la Plana. En un moment no datat va cedir la propietat a Galceran d'Oluja suposem que encara no havien començat els enfrontaments d'ambdós llinatges. D'Oluja passà a Ramon de Guardiolada, canonge de Guissona, qui, a la vegada, el cedeix a Ramon de Planella, donzell, pels serveis prestats. El 1382, aquest Ramon de Planella es va vendre el censal per 7000 s (el valor del capital inicial) a Joan Olzina, notari i ciutadà de Barcelona. Poc temps després, Planella recupera el censal ara en mans de Pere Olzina, fill o germà de l'anterior Joan i que és secretari del rei a Barcelona. Recuperat el censal, Ramon de Planella i la seva dona Violant el venen definitivament al mercader de Cervera Guillem Lambert, que ja havia actuat de procurador en l'anterior recuperació. Aquest procés acaba el 1391 amb el censal

221 AHCC Censals 1377, 26v-27r

222 AHCC Consells 1332-1333, 45r

223 AHCC Censals 1377, 40v-41r

pel dit mercader (224). D'un senyor feudal passa a un altre i d'aquest, transitòriament a un religiós per retornar a mans d'un donzell que el deixa també per poc temps en propietat d'un notari i un secretari reial; fins que finalment el darrer donzell el ven a un mercader.

3.2.9. Censals i Violaris dins el pressupost municipal

Un "buidatge" sistemàtic de tots els volums d'actes municipals i dels llibres de Claveria ens ha permès de fixar amb força veracitat la importància que va prendre la venda de censals i violaris per part del municipi al llarg del període que va de 1332 fins 1389. Atinent al llistat que produïm, podem fer algunes observacions respecte aquest primer tipus de capitals que ara tractem.

VENDES DE CENSALS I VIOLARIS (1372-1378-1381)

Any	Cens	Violaris	C V	TOTAL
1372 absolut	85	41	9	135
%	63%	30%	7%	100%
1378 absolut	96	8		104
%	92%	8%		100%
1381 absolut	187	14	2	203
%	92%	7%	1%	100%

(el 1378 no sabem les vendes a Barcelona)

La nostra recerca guiada per criteris de fiabilitat en la documentació, és de 1372, 1378 i 1381

Si a començaments de segle predominava la venda de violaris, el 1372 la tendència ja s'havia invertit els violaris esdevenien només un 30% de les vendes, mentre que els censals representaven un 63%. Una forma mixta de censal/violari era utilitzada en un 7% de les ocasions

El procés de predomini del censal va anar accentuant-se amb el temps el 1378 i 1381 ja significava el 92% de vendes, mentre els violaris, ja excepcionals, sols sumaven entre un 7% i un 8%. També la quantitat de les vendes va canviar el 1372 s'havien venut 135 censals i violaris (la xifra de 1378 es incompleta, ja que falten les vendes a Barcelona, tot i això era de 104) i el 1381 va disparar-se a 203 vendes

El deute públic era un mitjà per aconseguir capital ràpid i en metàl·lic, però a un preu car. Al correr els anys aquesta activitat va convertir-se en una obligació pels regidors. El claviari de 1376 ens en dona un bon testimoni:

"() vehent axí mateix que per lo temps qui era inopinable per la gran carestia que era no podien haver moneda per via de tallies ne en altra manera, e per ço nos donàs consejll que nosaltres poguessem vendre censall o manlevar los diners a usura ()" (225)

Es repeteix molt sovint en la documentació que la Universitat, abatuda en càrregues i despeses com estava, tenia necessitat de vendre censals o violaris. Però el cas que hem vist que deuria ser corrent a partir de mitjan segle XIV es diferent. La talla, o estimació de béns amb pagament proporcional, no donava resultat per aconseguir diner. El cert és que hem pogut documentar que la població de Cervera, a mes a mes de minvar, va empobrir-se progressivament, o el que es mes simptomàtic, va augmentar el numero de persones que no tenia res per taxar, ni per pagar, ni per ser penyorats tal com ja hem vist en un capítol anterior. (226)

225 AHCC Clavaria 1376, 79r

226 Vid. d'aquest mateix treball I POBLACIO I RECURSOS

2.3 La població de Cervera

De manera que com es veu en la relació anexo, mentre la venda de rendes va arribar un moment que va agreujar l'economia municipal i va ser un element més que va incidir en la crisi de la comunitat, aquesta mateixa circumstància crítica obligava a continuar venent censals i violaris. Era una roda sense fi.

CENSALS I VIOLARIS DINS EL PRESSUPOST MUNICIPAL

Any	% pagues C. V. del total despeses	% pagues C. V. de tota ingressos
1333		9,7%
1355		8,1%
1356		15,1%
1360	22,9%	21,9%
1372	39,3%	11,2%
1373	(aprox) 31,9%	14,7%
1376	35,4%	
1378	48,9%	35,5%
1379	73,3%	31,1%
1380	57,0%	23,7%
1381	67,0%	15,5%
1383	74,1%	11,1%
1384	73,5%	
1385	aprox 41,3%	26,3%
1389	38,3%	48,4%

Hom s'adona que amb alts i baixos la venda de censals i violaris cada cop es va fent una proporció més alta dins els ingressos. Sembla com si a mesura que s'agreujava la crisi (davaillada demogràfica, empobriment, contribució a les empreses militars reials, host. augmentes la venda de les rendes (227). Un moment agut es troba el 1378 quan no res menys que 1/3 part d'ingressos del Consell arriben per mitjà de capital immediat que caldrà retornar a perpetuitat. A partir d'aquest moment la corba de la importància dels censals i violaris dins el sistema financer va baixant. El Consell ja ha experimentat aquests anys la càrrega que suposa pagar anualment les rendes generades. A Barcelona en canvi la creació de rendes suplava dues cinques parts dels ingressos de pressupost i a l'última meitat del segle ^{XV} (1360-1361) era d'un

227 Montserrat CANELA i GARAYZA (Cervera 1333-1384)
 pestes fets guerres Miscel·lània Cerverna IV (Cervera
 1986: 55-66)

d'un 34%, mentre que el pagament de les rendes suposava un 42% de les despeses del pressupost (228).

Sia com sia, hem vist que la tendència és clarament creixent a partir de començaments de segle. Des que comencen a vendre's violans i censals el pagament de les rendes hipoteca poc a poc el pressupost del municipi. La redempció de censals i violans va ser una solució que no es va poder dur a terme precisament per la manca d'ingressos amb que redimir un contracte. La incidència que va tenir el pagament constant d'"anuales" es reflexa en la documentació quan els paers i consellers intenten finançar el pagament de les rendes. Ja el 1332 el Consell va haver de recórrer a un préstec per tal d'evitar ser penat per impagament de rendes (229). No obstant aviat van decidir que era més rendible pagar les rendes mitjançant la venda d'un nou violan que no pagar els interessos de préstecs que es debien a jueus de "àrrega" (230). Però el recurs al manlleu a cristians per pagar censals no va desaparèixer del tot el 1337 demanaven 10.000 sous a Berenguer de Castellauli (231). En d'altres ocasions ja hem vist com el Consell va vendre nous censals per redimir-ne de vells que tenien un for més alt, i fins i tot algun censal va servir per pagar les rendes d'altres (232).

D'altra banda, l'anàlisi de les despeses és colpidor. També paulatinament va augmentant la proporció de recursos que, del total del pressupost és dedicada a pagar les rendes anuals que ha generat la venda dels censals i violans. La proporció aviat arriba a límits insospitats. Si el 1360 ja s'hi destina gairebé 1/3 part del pressupost, el 1378 és la meitat, i el 1383 més de 2/3 parts.

Un relatiu ale de tranquil·litat sembla percebre's entre 1385 i 1389. La proporció ha disminuït gairebé a la meitat del nivell de 1384, tot i que continua en un grau molt alt.

228 VILAR Catalunya dins l'Espanya moderna II, 182. D'altra banda Carme BATLLE assenyala que el 1359 la venda de censals i violans suposava un 84% dels ingressos del pressupost del Consell barceloní. Carme BATLLE GALLART "Decadència econòmica i crisi social a la ciutat entre el 1350 i el 1500" Història de Catalunya II' (Ed. Salvat, Barcelona 1978) 186.

229 AHCC Consells 1332 1333, 20v 22v

230 AHCC Consells 1332 1333, 83v

231 AHCC Consells 1332 1333, 90v

232 AHCC Clav. la 1337, 16r, 1372 35r

En definitiva, el que sembla clar és que en un primer moment (1332-1378) va augmentar sense deturar-se la venda de censals i violaris com a mitjà de finançació, i en un cicle un xic més tard, i clar resultat de l'antedor, el que es va incrementar vertiginosament fou el percentatge de recursos dedicat a pagar interessos. Hom pot imaginar-se el que suposava això pels regidors del moment. Trobar-se amb una legislatura financerament hipotecada, i amb el resultat d'aguditzar els conflictes de classe com sempre passava en moments de dificultat (233). Sembla ser que la venda de censals i violaris era més rendible que els préstecs amb usures. La necessitat de diners per pagar les questies al rei (o els diners que ja s'havien avançat per fer-ho), i les taxacions per sufragar les empreses bèl·liques, van ser els primers motius que expliquen les vendes.

3.2.10. Origen social dels censals més importants

Les relacions detallades de censalistas a qui s'havia pagat la renda d'un determinat any són un material interessant que ens permetrà de conèixer els posseïdors de capitals importants. Això no obstant, és una mostra limitada a aquells "capitalistes" que decideixen invertir en la compra de rendes. Existien, doncs, individus amb capitals tant o més importants que els relacionats i que escapen per complet al nostre control.

A més, l'index que utilitzem no és el capital venut a preu del censal, que és l'indicatiu inequívoc sinó la renda que rep el censalista. En principi la renda ens hauria d'indicar el capital i el problema de la veracitat estaria solventat. Però ja hem posat de manifest que el for dels censals i violaris només va romandre estable fins 1373 aproximadament. Després varen coexistir fors diferents de manera que una mateixa renda podia ser resultat d'inversions o capitals diferents.

El llistat dels màxims "inversors" l'hem fet en funció de les rendes o interessos que és la informació que més abunda en la documentació. Hem fixat el criteri de rebre una renda de 700 s o més per considerar un individu dins aquest col·lectiu conscients però que un interès inferior a 700 amb un censal podia implicar un capital superior a una renda més alta de 700 s si era de violari. Amb tot l'estimació de capitals ens servirà pel nostre objectiu.

233 Tenim una notícia de 1378 segons la qual aquell any molta gent es negava a pagar els fogatges davant de la presió de les autoritats locals (AHCC Claveria 1378 90v).

La sola opció de comprar un violari i no un censal ja implicava una limitació del capital aportat. Cap dels màxims rendistes de violaris va desembossar més de 7000 sous. Invertir aquest capital en un censal hagués comportat un interès de 583'3 sous, que ja no entra en el nostre criteri selectiu.

Per tant, sembla poder-se deduir que els grans capitals van invertir-se en censals i no en violaris. La classe social que adquireix violaris, de fet es la mateixa que compra censals. Es tracta d'individus d'un mateix grup social però amb una actitud o una potència econòmica diferent.

Van comprar violaris alguns ciutadans de Barcelona, senyors feudals de poca importància, mercaders, justes, oficials reials, i algun prevere

Però qui va aportar a Cervera els capitals més interessants? L'adscripció socio-econòmica d'aquests 47 màxims censalistes es reparteix com segueix

Adscripció	absolut	%
desconeguda	16	= 34.0%
senyor, cavaller	10	= 21.2%
mercaders	7	= 14.8%
ciutadà honorat	4	= 8.5%
església	4	= 8.5%
juristes, notaris	3	= 6.3%
oficis (pell)	2	= 4.2%
casa del rei	1	= 2.1%
	47	= 99.6%

Descomptant els individus d'adscripció desconeguda, ens adonem que el primer grup en importància és el "feudal". L'aportació de capitals de procedència rural o senyorial no és gens menyspreable però no implica que el fluxe d'aquests capitals no estigui subjecte a d'altres fonts.

Si agrupem els col·lectius en urbans, rurals i església la distribució canvia de fesomia

col·lectiu urba	36.1%
col·lectiu rural	21.2%
Església	8.5%

Des d'aquesta perspectiva el món urbà s'auto aporta una proporció considerable de capitals en censals i violaris. Això no obstant, considerem que el 21.2% de màxims rendistes d'ambició feudal és un fet important. Senyors feudals i mercaders són, des d'aquesta anàlisi, els qui tenen els millors capitals. El que pren relleu no és l'actitud rendista dels senyors, sinó la dels

mercaders, que d'aquesta manera estan deturant recursos de les activitats productives. Ja tindrem ocasió de comentar la mentalitat rendista que va operar-se en algun sector mercantil de la societat urbana.

En definitiva, doncs, i en l'àmbit exclusiu dels màxims inversors en rendes censals i violans, destaquen per damunt dels altres els senyors feudals i els mercaders

Aquest dos grups són els qui manifesten una potència econòmica més forta, amb desembossaments elevats al voltant dels 14.000 sous. Però si ens fixem en els capitals absoluts més alts, cap d'ells pertany ni a un cavaller ni a un mercader:

42.000 s.	església	Terrassa
42.000 s.	ciudadà	Barcelona
32.424 s.	?	Lleida
30.000 s.	notari	Cervera
23.280 s.	ciudadà	Barcelona

L'explicació d'aquest aparent contra-sentit i una anàlisi més detinguda a escala local ho reservem per més endavant. No és correcte considerar la societat medieval partida en grups socials que no tenen res a veure entre ells. Això és el més irreal de tot. Un feudal, un mercader i un notari potents econòmicament, presenten coincidències, i els seus interessos de classe no són tan dispars. Quan ens introduïm en l'estudi del patriciat urbà, el fenomen prendrà una nova dimensió.

De moment ens acontentem en manifestar que alguns mercaders i feudals, com a mínim, són posseïdors de capitals importants i sovint estan entre els primers que decidiren invertir-los en rendes de censals i violans.

Seguint amb l'origen social dels rendistes, centrem-nos ara en l'adscripció socio-econòmica dels beneficiaris de tots els interessos que pagava el municipi.

Hem fet tres sondeigs amb anys que, dins del que cap, oferien un mínim de representativitat. Diem mínim perquè només la meitat aproximada de beneficiaris indica el seu origen social, motiu pel qual hem de ser prudents en no extralimitar-nos amb conclusions agosarades.

L'objecte d'aquestes línies no es conèixer els principals capitals, sinó exposar molt breument la mobilitat d'aquells interessos generats (234)

234 Algunes puntualitzacions sobre el quadre de l'adscripció social dins de Senyors hem inclòs Senyor de, Senyora de, Cavaller, Micer, Mosser i Noble, dins del càrrec als

	1372	1378 (235)	1381
Senyor	9 6,6%	7 7%	7 3,5%
Notari-savi	15 11%	13 12,5%	15 7,5%
Mercader	18 13%	2 2%	6 3%
Religiós	15 11%	33 32%	51 25%
Funcionari	-	1 0,5%	-
Honrat	6 4,4%	4 4%	5 2,5%
Confrana	1 0,7%	4 4%	3 1,5%
Oficis	15 11%	3 3%	5 2,5%
TOTAL	63 46%	66 63%	103 50%

NOTA en percentatge indiquem les adscripcions que coneixem sobre el total de vendes i beneficiaris

És interessant d'observar la importància que van prenent els destinataris religiosos de les rendes. Són, i amb diferència, el col·lectiu que el 1381 acapara més beneficiaris, amb 1/4 part del total i no és que preveres, rectors, canonges fossin compradors de censals o violaris, és que la salvació de les ànimes dels laics va fer que la vida terrenal dels eclesiàstics fos un xic més terrenal. La immensa majoria d'aquesta partida de rendes són capellanies instituídes pels primers titulars del censal o violari, que davant la mort o per un penediment sobtat, han cedit les rendes a l'església. És un procés continu i acumulatiu (236)

Els mercaders, d'altra banda, van ser un col·lectiu força influent el 18% de beneficiaris ho són però el seu pes va minvant amb els anys, igual que passa amb tots els altres grups a excepció de les Confraries

De 1372 a 1381 només augmenta el nombre de beneficiaris eclesiàstics i confreres. És el resultat de les donacions i cessions que es van succeint any rera any en la mort dels

beneficiaris de capelles, preveres, rectors canonges i frares, i dins dels oficis els sastres, hostalers drapers especiers i coltellers

235 Falta l'origen social de tots els reialdistes de Barcelona el període de 1378

236 A més a més, Prim BERTRAN ha posat de manifest l'elevada quantitat de religiosos que hi havia a Cervera el segle XIV: vora de 120 rectors de capelles instituídes per diferents particulars, i encara uns altres 50 més en llocs de la rodalia. Prim BERTRAN i ROIGE "La decima eclesiàstica del deganat de Cervera (1366)" Miscel·lània Cerverina IV (Cervera 1986) 67-86

respectius titulars, sense que, per altra banda, hi hagi una venda massa significativa de nous censals i violaris com perquè puguin afegir-se més mercaders, Senyors, notaris, etc... al llistat de beneficiaris. I molt probablement aquest procés de lenta i inexorable acumulació de beneficis en mans de religiosos va anar continuant en proporció inversa a la venda de noves rendes.

Observem que el 1385 i el 1389 hi ha un redreç en la part d'ingressos, que correspon a la venda de nous censals i violaris. Doncs bé, a diferència dels anys estudiats on els eclesiàstics guirrebé sempre eren beneficiaris indirectes, beneficiats de donacions i cessions, ara són els propis convents i preveres qui compren censals i violaris directament amb la plena i primera titulació (237)

És dins d'aquesta tendència, si ens fixem amb 1372, que observem la relativa importància que tenen els mercaders, tot i que nosaltres esperàvem trobar-ne més. Els notaris i juntes, dels quals Cervera està ben nodrida (238), són un grup també força rendista, mentre que els beneficiaris feudals jaics només arriben a ser vora el 7%

COMPRADORS DE CENSALS I VIOLARIS AMB RENDES SUPERIORS A 700 SOUS (239)

Any	Individu	Renda	Capital	Ofici	Orig Geog
1337	Jaume MIRO		2000v		Barcelona
1337	Pere ROS		3000v		Barcelona
1355	Guiliemó de BENVIURE		1000v 7000		
1360	Pere de CARCASONA		2316c 32424		Lleida
1360	Bort ça CIRERA (m)		857c 11998	Senyor	Bellpuig

237 Tenim força exemples Pere de Margueda prevere (1385), Madona Francesca Guerau, abadesa de les menoretas de Tàrraga (1385), Ramon Castelló, frare dels Predicadors (1385), Pere Amat, prevere (1389) AHCC Claveria dels anys corresponents

238 Montserrat GARRABOU I PERES "El Col·legi de Notaris de Cervera (segles XIV-XV)", dues parts publicades respectivament a Miscel·lània Cerverna IV (Cervera, 1936), 107-117, V (Cervera, 1987), 89-113

239 Documentació emprada per confeccionar la relació AHCC Claveria dels anys 1337, 1349, 1355, 1356, 1360, 1363, 1372, 1373, 1376, 1378, 1379, 1380, 1381, 1383, 1384, 1385, 1389, Dades i rebudes 1355, 1r-27v, Censals 1377, 1r-83v, Manifest P 1366, 98r-105v

1250	Jofre d'ORTIGUES	1000v 7000	escrivà rei	Barcelona
1360	-monestir Cartoxa-	3000c 42000	església	Terrassa
1360	Guillem ça CIRERA	1000v 7000	Senyor	Sant Guim
1360	Bernat de BELISSEN	1000v 7000	savi	Montblanc
1360	Pere CASTELLET	700c/v	- carnicer	Cervera
1360	Ramon POL (f)	700c 9800	-	Igualada
1360	N. za RCVIFA	1000c 14000	honrat	Barcelona
1360	Ramonet SERRA	1200c 16800	mercader	Cervera
1360	Jaume de SOLA	1000v 7000	honrat	Barcelona
1360	Joan ROS	1000c 14000	honrat	Barcelona
1360	Joan GINER	1000c 14000	-	Barcelona
1366	Ramon BERGUES	700v 4200	mercader	Cervera
1372	Berenguer de CASTELLET	1000v 7000	Senyor	Rubinat
1372	Galceran de VERGOS (m)	1800c/v	Senyor	Queraltell
1372	Bernat ALMUGAVER	2000c/v	-	Barcelona
1372	Jaume de RIU	1600c/v	sastre	Berga
1372	Berenguer de CASTELLTORT	700v	mercader	Cervera
1372	Bernardona ça CIRERA	800c 11200	honrada	Bellpuig
1372	Bernat DURAN	800c/v	especier	Barcelona
1372	Antoni TOLDRA	1022c 14000	notari	Cervera
1372	Pere de CORTIELLES	1000v 12000	-	Barcelona
1372	Francesc GUEXER	1000c 14000	curater	Barcelona
1372	Andreu MARQUES	3000c 42000	ciutat	Barcelona
1372	Bernardo za ROVIRA	800v 5600	-	
1372	Isabel de PROXIDA	1000c 14000	noble	
1372	Bernat d'OLZINELLES (m)	1100c 15400	micer	
1372	Ramon POLL (f)	700c 9800	-	Montpalau
1372	Pere de PERETS	1000v 7000	mercader	Barcelona
1372	Pere URGELL	1000c 14000	mercader	Barcelona
1373	Ramon SERRA	1000c 14000	mercader	Cervera
1373	Bernat de PERACAMPS	800c 11200	merc drap	Cervera
1373	Bernat LAMBART	1000c 14000	mercader	Barcelona
1375	Arnau d'ALTES	1000v 12000	-	Vinyola

1376	Bertran de PAYLAS	1000c	15000	honrat	Bellpuig
1376	Andreu CAVALERA	1000c	15000	mercader	Cervera
1376	Ramon TUDELA	1200c	16000	-	-
1376	Salvador CALP	1266c	18990	-	Lleida
1376	Ramon de GAVALOR	834c	12510	-	Talam
1378	Ramon d'AGUILAR	1000c	12000	-	Cardona
1378	Ponç de VILLALONGA	1200c	14400	Senyor	Estaràs
1378	Jofre de VERGOS	1000c	12000	Senyor	Meia
1379	Francesc de SARRIA	715c	8580	-	Barcelona
1379	Ramon de GUARDIOLA	750c	9000	canonge	Guissona
1379	Guillem d'AGUILAR	1000c	12000	-	Cardona
1380	Pere AVELLA	1000v	6000	prevere	-
1380	Francesc de VALIELLES	700c	8400	prevere	-
1380	Pere d'OLIVELLA	800c	9600	-	Barcelona
1380	Bernat TOLO	1000c	12000	prevere	Bellpuig
1380	Pere CORTILLS	1000c	12000	mercader	Barcelona
1380	Berenguer ROURE (f)	1047c	12564	-	Barcelona
1380	Bernat TERRASSA	1000c	12000	casa rei	Eivissa
1380	Berenguer de BOIXADORS	1100c	13200	hon mosser	Barcelona
1380	Ramon de VALL	1940c	23280	honrat	Barcelona
1380	Francesc TAXER	1000c	12000	cuirasser	Barcelona
1381	Berenguer LLOBET	800c	9600	-	Barcelona
1381	Guillem ROS (m)	1000c	12000	-	Cervera
1381	Gispert de GUIMERA	1000c	12000	cavalièr	-
1383	Berenguer d'ARGENÇOLA	1500v	9000	-	-
1383	Mateu BONJOC	800c	9600	savi	Cervera
1383	Jaume de CIRERA	1100c	13200	dunzell	Cervera
1389	Berenguer SOLSONA	900c	14400	savi	Tàrraga
1389	Antoni TOLDRA	1000c	30000	otari	Cervera

NOTES A CONSIDERAR

A/ Al no indicar-se el contrari hem considerat que les xifres de la documentació expressaven capital real i no proporcions

B/ En cas d'haver diferents índex (ex 1378, 1380) hem aplicat el més baix

C/ En cas de no tenir l'any desitjat en el quadre dels índex hem aplicat el coeficient de l'any immediatament més proper

D/ No hem considerat els casos mixtes per no conèixer la proporció de censal i de violari

E/ Els capitals indicats els hem deduit nosaltres. La documentació sovint no els indica. Son únicament i exclusivament indicatius. La relació capital-interès no fou fixa. A més, l'existència d'algun cas de censal perpetu altera la proporció

F/ (m) = els rep la muller de

G/ (f) = els rep el fill de

H/ El llistat només recull el primer comprador. No contempla ni vendes ni cessions

I/ També no repetim un individu multicomprador a no ser que existeixin diferències substancials de capitals

3.2.11. Origen geogràfic dels censals i violaris més importants

Tan important com conèixer l'origen social dels principals rendistes, és conèixer el seu origen geogràfic. Pretenem dilucidar si els capitals que es mouen a Cervera provenen de l'activitat dels mateixos habitants, o bé si s'observa inversió financera per part de forasters, i en tot cas dibuixar l'àrea geogràfica sobre la qual Cervera atreu aquests capitals. El tema pren relleu si el considerem dins el context de les relacions camp-ciutat en aquest període de transició a noves fórmules socio-econòmiques.

Sens dubte, en analitzar la influència forània sobre Cervera no podem oblidar la substancial diferència que suposa una inversió d'origen rural o bé de caràcter urbà. Per tant la relació entre l'origen social dels rendistes i el seu origen geogràfic és estreta.

Deis 14 compradors de violans que hem seleccionat, únicament dos són de Cervera. Cinc dels (35,7%) són de Barcelona, mentre que de quatre en desconeixem l'origen, i els restants són de Sant Guim, Montblanc, i Rubí.

Pel que fa als màxims censalistas que són els qui aporten les sumes de diner més altes, hem confeccionat la següent relació:

Barcelona	16	34,0%
Cervera	9	19,1%
Bellpuig	4	8,5%
Cardener	2	4,2%
Erivissa	1	2,1%
Estaràs	1	2,1%
Guissona	1	2,1%
Igualada	1	2,1%
Linyola	1	2,1%
Lleida	1	2,1%
Meià	1	2,1%
Montpalau	1	2,1%
Talarn	1	2,1%
Tàrraga	1	2,1%
Terrassa	1	2,1%
? TOTAL	5 47	10,6%

Cervera	9	19,1%
fora de Cervera	33	70,2%
?	5	10,6%

Sembla eivient que la major part dels capitals invertits a Cervera en censals i violaris provenen de fora la vila en una proporció molt elevada. No res menys que el 70% de censalistes són forasters. I encara més d'aquests 47 capitals més importants, 1/3 part arriba de Barcelona. Malgrat una relativa llunyania, Barcelona deixa notar la seva influència clarament fins Cervera, a uns 100 km. de distància. Per contra, Lleida juga un paper molt discret en aquest sentit. D'aquestes apreciacions deduem que a la Cervera del s XIV no existia una classe rendista que fos potent. Però aquesta hipòtesi cal matisar-la. Ni neguem l'existència de grans capitals, ni tampoc la dels rendistes. Els grans capitals de cerverins, en tot cas, es desvien a d'altres activitats, i els rendistes, que n'hi ha, no són grans potentats en aquesta vila.

Però aquest fluxe d'entrada de capitals tot comprant censals i violaris, es transforma en una sagnia de recursos cap a l'exterior quan s'han d'anar pagant les rendes generades pels capitals.

Les ciutats classificades per ordre d'importància segons els cinc capitals en diners absoluts més alts, són les següents:

- 1 Terrassa
- 2 Barcelona
- 3 Lleida
- 4 Cervera
- 5 Barcelona

Només un dels cinc procedeix de Cervera, mentre que els altres quatre són foranis, amb domini barceloní una altra vegada. També s'observa que el pes més important recau en ciutats o viles grans, mentre que la rodalia rural i/o feudal de Cervera queda marginada d'aquest grup més potent.

En definitiva, doncs, resta clar que les aportacions més substancials de capitals arriben de fora la vila.

Però si analitzem aquest panorama a partir de la totalitat de les rendes -no només les més altes-, observem alguns canvis interessants.

Com ja he indicat, s'han efectuat tres sondeigs per anotar l'origen geogràfic de tots els beneficiaris dels interessos dels censals i violaris que un dia van comprar uns titulars, o que els han estat cedits o venuts. Per tant, la relació que tenim de persones i llocs no és la dels compradors originaris, sinó la dels qui se'n beneficiaren aquells anys.

RENDES DE CERVERA I RENDES FORANIES

	% del total de pagues		% del total de mencions/benefic.	
	Barcelona i fora Cervera	Cervera	Barcelona i fora Cervera	Cervera
1372	58%	42%	48%	52%
1378	57%	24%	38%	34%
	(sense Barna)		(sense Barna)	
1381	58%	42%	53%	30%

Els sondeigs de 1372 i 1381 coincideixen bastant. En ambdós casos, la quantitat de diners que el Consell paga a beneficiaris de fora de Cervera es del 58% del total de les pagues en concepte dels censals i violaris mentre que a Cervera es queda el 42% d'aquest import. Per tant, les pagues a l'exterior superen les de l'interior en quantitat de diners. Però si comptabilitzem el número de mencions i beneficiaris, la proporció s'inverteix. Les mencions a beneficiaris de Cervera són el 52% el 1372. Això implica que les rendes dels censals i violaris cerverins són més baixes en quantitats individuals que no les de fora, ja que aquestes estan en minoria de vendes, però amb superioritat per la quantia total.

El 1381 continua pesant més el fluxe de diners destinat fora de Cervera 58% contra 42% a la vila però en número de vendes o beneficiaris s'ha equilibrat bastant i entra amb correlació amb les quantitats de diner.

El cas de 1378 és incomplet, ja que no coneixem per deficiència de la documentació les vendes i els pagaments fets a Barcelona. Fou aquest un dels anys que es van vendre més censals i violaris. Aquesta font de finançació suposava el 35% dels ingressos del Consell, percentatge superat només el 1389. L'increment d'aquesta tendència va ser de més del doble respecte només cinc anys enrera. Sembla ser que aquesta falera venedora o aquesta necessitat financera la van aprofitar de forma semblant alguns veïns de Cervera (33% de mencions o beneficiaris), de fora de Cervera (38%) i de la ciutat de Barcelona (28% aprox.). En canvi, les inversions més altes procedien de l'exterior, ja que el 34% de beneficiaris cerverins rebia el 24% dels interessos.

mentre que el 38% dels forasters (excepte Barcelona) rebia no res menys que el 57% (240).

Per tant, la tendència general és que els beneficiaris de Cervera proporcionalment cada vegada siguin més pocs, i els de fora vagin augmentant. En canvi, i malgrat el lapsus de 1378, la quantia del que es pagava a rendistes forasters i vilatans apareixia estabilitzada amb un 58% i un 42% respectivament. Això vol dir que el valor dels censals i violaris forasters ha baixat per anar-se equilibrant a les compres fetes pels locals

També ens interessa de comprovar la llunyania geogràfica dels beneficiaris dels censals i violaris (241)

	1372	1378	1381
Cervera	48	?	59
Veguera (aprox)	22	28	47
fora vegueria	15	12	17
Barcelona	29	?	43

NOTA quantitats de beneficiaris expressades en xifres absolutes. Com es veu, ens falta conèixer l'origen geogràfic de bastants individus

Està clar que cada any que passava s'ampliava el ventall de l'origen geogràfic dels compradors. Si el 1372 es pagaven rendes a individus de 22 llocs diferents, el 1378 la varietat va augmentar a 26, i a 38 només tres anys després, el 1381

Però aquest increment en l'adquisició de rendes (de 1372 a 1381 les transaccions van passar de 135 a 203) presenta diferències. El canvi més notable l'observem en les poblacions més properes a Cervera, que el 1372 eren 13 i el 1381 van ser el doble. Força individus de l'entorn generalment rural de Cervera van esdevenir compradors no beneficiaris dels censals i

240 En canvi no hem pogut documentar el fluxe de diner dels monestirs cap a la ciutat en forma de rendes un cop l'església havia decidit, o millor permès, els censals i violaris com a simple venda. Jaume VICENS VIVES Història Econòmica de Espanya (Barcelona 1959), 220

241 Dins la vegueria hi incloem també els llocs com Tarrega, Bellpuig, Bell-lloc, Miralcamp que jurídicament mai van pertànyer-hi però als efectes que ens interessen són molt propers a Cervera

violaris. L'altre col·lectiu de beneficiaris que augmentà molt va ser el de Barcelona que passa de ser 29 el 1372 a ser 43 el 1381. Els beneficiats de fora la vegueria s'estabilitzen, i els de Cervera augmenten moderadament.

Realment és simptomàtic aquest increment de la importància de la rodalia rural. És una llàstima que no s'anotés l'adscripció socio-professional de tots els beneficiats. Com a hipòtesi, no creiem que sia exagerat suggerir la possibilitat que aquest increment rural amagués l'evolució d'una tendència de les classes més vinculades a la terra i feudalitzades a invertir en rendes com eren els censals i violaris

VILES I CIUTATS AMB HABITANTS RENDISTES DELS CENSALS I VIOLARIS DE CERVERA

Anglesola	Montoliu
Argençola	Montblanc
"Aldonells" (Albarells ?)	Montpalau
Berga	Omells
Bullor	Oluges
Bellmunt	Palierols
Bell lloc	Puiggros
Bellpuig	Preixana
Barcelona	Queraltell
Cardona	Rubinat
Camprodon	Sabadell
Calaf	Sarria
Castellfollit	Sedo
Eivissa	Sant Guim de la Plana
Estaràs	Sant Pere de la Curullada
Guissona	Sant Pere de la Tallada
Granyena	Santa Creu de Lorda
Jorba	Santa Coloma de Queralt
Llinda	Sanauja
Linyola	Savella (o Savallà ?)
La Guàrdia	Talarn
Martorell	Tarrega
Manresa	Vic
"Meia" (Castell de Meia ?)	Valverd
Miralcamp	